

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Οι θεραπευτικές χρήσεις της μουσικής στην Αρχαία Ελλάδα

Πτυχιακή εργασία

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ (Α.Μ. : 24/10)

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:

ΚΑΤΣΑΝΕΒΑΚΗ ΑΘΗΝΑ

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟ ΜΕΛΟΣ ΔΕΠ:

ΚΑΛΛΙΜΟΠΟΥΛΟΥ ΕΛΕΝΗ

Περιεχόμενα

Πρόλογος	3
Εισαγωγή	5
1 ^ο Κεφάλαιο	8
Μύθοι, θεωρίες και είδη θεραπευτικών τραγουδιών	8
2 ^ο Κεφάλαιο	12
2.1 Πυθαγόρας και Πυθαγόρειοι.....	12
2.2 Άλλοι Θεωρητικοί.....	14
2.3 Πλατωνικές θεωρίες.....	16
2.4 Αριστοτελικές θεωρίες.....	19
3 ^ο Κεφάλαιο	23
Μουσικοί τρόποι στην αρχαία ελληνική μουσική	23
4 ^ο κεφάλαιο	26
Η Θεσμοθέτηση της Μουσικοθεραπείας	Error! Bookmark not defined.
Συμπεράσματα	28
Παράρτημα αρχαίων κειμένων	30
Βιβλιογραφία	39

Πρόλογος

Αρχική ιδέα της εργασίας μου ήταν η διερεύνηση του ρόλου της μουσικής στην αρχαία Ελλάδα, και ιδιαίτερα στον θεραπευτικό τομέα. Κατευθυντήρια σκέψη, αποτέλεσε ο όρος μουσικοθεραπεία. Ωστόσο στην αρχαία Ελλάδα ο συγκεκριμένος όρος δεν υπήρχε σε χρήση, γι' αυτό περιορίστηκα στην αναζήτηση του ρόλου της μουσικής στην αρχαία Ελλάδα, και ιδιαίτερα στο επίπεδο του θεραπευτικού τομέα. Στο τέλος της εργασίας, παραθέτω ένα συνοπτικό κεφάλαιο, στο οποίο αναφέρομαι στην σταδιακή εξέλιξη της θεραπευτικής μουσικής έως και τον 20^ο αιώνα.

Εργάστηκα ψάχνοντας σε πηγές της δευτερογενούς και πρωτογενούς βιβλιογραφίας και μέσα από κείμενα της σύγχρονης βιβλιογραφίας. Στην δευτερογενή βιβλιογραφία, κατατάσσω τις θεωρίες τις οποίες έχουν διατυπώσει σύγχρονοι ερευνητές, μέσα από την μελέτη τους στα αρχαία Ελληνικά κείμενα. Η πρωτογενής βιβλιογραφία, αφορά τα κείμενα των αρχαίων Ελλήνων θεωρητικών. Η συλλογή των αρχαίων ελληνικών κειμένων, δεν επιτεύχθηκε από την άμεση ενασχόληση με αυτά. Ύστερα από παραθέσεις των σύγχρονων ερευνητών στην δευτερογενή βιβλιογραφία, διέτρεξα στις παραπομπές αυτών, ώστε να σχηματίσω σωστότερη και πιο ολοκληρωμένη άποψη για τα όσα υποστήριζαν. Ωστόσο, η μελέτη των αρχαίων κειμένων δεν ήταν άμεσα προσιτή, λόγω της δυσκολίας της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, καθώς το νόημα του κειμένου δεν αποδίδονταν πιστά, ακόμη και από σύγχρονες μεταφράσεις. Το **παράρτημα** των αρχαίων κειμένων στο τέλος της εργασίας, παρατίθεται με σκοπό να πλαισιώσει το κυρίως κείμενο, ως αυθεντική πηγή αυτού. Δεν αποτελεί συλλογή όλων των αρχαίων Ελληνικών κειμένων που αναφέρονται στη μουσική, αλλά μόνο αυτών που έχουν άμεση σχέση με τις σχετικές αναφορές των ερευνητών.

Η μέθοδος αναζήτησης των πληροφοριών μου ήταν, αρχικά η διερεύνηση των απόψεων των ερευνητών στο αντικείμενο της μουσικοθεραπείας στην Αρχαία Ελλάδα και στη συνέχεια, η μελέτη των παραπομπών στα αρχαία ελληνικά κείμενα. Κατόπιν, διέτρεξα σε σύντομη συλλογή πληροφοριών όσον αφορά την εξέλιξη της μουσικής σαν θεραπεία μέχρι και σήμερα. Η ταξινόμηση των πληροφοριών έγινε σύμφωνα με ορισμένη χρονολογική εξέλιξη, από την αρχαιότερη προς την νεότερη εποχή.

Όσον αφορά το περιεχόμενο των πληροφοριών, εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η ιδιαίτερη μουσική φυσιογνωμία του αρχαίου ελληνικού κόσμου και η συνακόλουθη στενή σχέση του με τη μουσική τέχνη, καθώς ήδη από την αρχαιότητα η μουσική αναφέρεται και αναλύεται από πολλούς επιφανείς στοχαστές της αρχαίας Ελλάδας, μεταξύ των οποίων ο Πυθαγόρας, ο Πλάτωνας, ο Αριστοτέλης κ. α. Η γνώμη αυτών και οι θεωρίες τους παρατίθενται σε ξεχωριστά κεφάλαια.

Την εργασία πλαισιώνουν συνολικά τέσσερα κεφάλαια. Συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι διάφορες θεωρίες αρχαίων θεωρητικών καθώς και άλλες

απόψεις της εποχής οι οποίες δεν σχετίζονται άμεσα με ισχυρισμούς συγκεκριμένων προσώπων. Στο δεύτερο κεφάλαιο, παρουσιάζονται οι απόψεις του Αριστοτέλη, του Πυθαγόρα, του Πλάτωνα καθώς και άλλων θεωρητικών πάνω στη μουσική στην τότε κοινωνία, τη σημασία της, τη λειτουργία της, την επίδρασή της στην ψυχοσωματική κατάσταση του ανθρώπου κ. α.. Στο τρίτο κεφάλαιο, διαφαίνονται ξεχωριστά η λειτουργία των αρμονιών και πως επηρέαζαν αυτές την ψυχολογία του ανθρώπου. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται μία πολύ συνοπτική και γενική παράθεση της εξέλιξης της μουσικής από το μεσαίωνα μέχρι και τη σύγχρονη κοινωνία. Ύστερα από την παράθεση των κεφαλαίων, υπάρχει το παράρτημα των αρχαίων κειμένων, το οποίο χρησιμεύει ως διαπίστευση και σχολιασμός, των πληροφοριών που δίνουν οι σύγχρονοι ερευνητές. Δηλαδή χρησιμεύει ως διαπιστευτήριο του λόγου των σύγχρονων ερευνητών.

Τα ερωτήματα που θέτει η εργασία μου είναι: Υπήρχε θεραπευτική μουσική στην αρχαία Ελλάδα; Οι αρχαίοι φιλόσοφοι και μεγάλοι θεωρητικοί της τότε εποχής σε τι βαθμό υπολόγιζαν τη μουσική; Ο όρος μουσικοθεραπεία υπήρχε σαν έννοια στην αρχαία Ελλάδα; Έχει σχέση η τότε χρήση και αντίληψη για την μουσική ως θεραπευτικό μέσο με την σημερινή;

Εισαγωγή

Η μουσική, με την ακρόασή ή την εκτέλεσή της έχει άμεση επίδραση στον ανθρώπινο οργανισμό (βλ. παράρτημα αρχαίων κειμένων: 1, Πλούταρχος σχετικά με το ήθος που προβάλλει η μουσική στον άνθρωπο). Σήμερα, ο τομέας της μουσικοθεραπείας ασχολείται με την επενέργεια αυτή, της μουσικής στον εγκέφαλο του ανθρώπου και κατά επέκταση στις επιδράσεις της στον οργανισμό του. Στην αρχαία Ελλάδα δεν εμφανίζεται ο όρος μουσικοθεραπεία όπως χρησιμοποιείται στη σύγχρονη εποχή, γίνεται μόνο αναφορά στην μουσική ως θεραπευτική και μη θεραπευτική. Στη σημερινή εποχή, η επίδραση της μουσικής παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην κλινική ψυχολογία, καθώς με το άκουσμά της παράγονται οι ορμόνες της ευτυχίας ή επιστημονικά, οι ενδορφίνες, οι οποίες αφήνουν μια αίσθηση ευχαρίστησης και ευθυμίας στα άτομα που συμμετέχουν εκείνη την στιγμή είτε ενεργά είτε παθητικά (βλ. υποσ. 1) .

Παρατηρούμε επίσης πως η μουσική χρησιμοποιείται και στην Ιατρική σαν ήπιο καταπραϋντικό είτε για να χαμηλώσει την πίεση είτε για να ηρεμήσει τον ασθενή αποβάλλοντας το άγχος του. Καθ' όσο όμως η μουσική βελτιώνει την κατάσταση του ατόμου μόνο για μια περιορισμένη χρονική διάρκεια (κατά της διάρκειας της μουσικής ακρόασης), τα αποτελέσματά της θα είναι εξίσου περιορισμένα. Δηλαδή, το άτομο δεν θα βρίσκεται στην ίδια ψυχική κατάσταση που βρισκόταν μετά το πέρας της ακρόασης. Η παρουσία αποτελεσματικής θεραπείας προϋποθέτει συνεχή επαφή με τη μουσική αυτή μέθοδο, γι' αυτό δημιουργήθηκε και ο κλάδος της μουσικοθεραπείας ο οποίος ειδικεύεται στη κάθε ξεχωριστή κλινική – και μη - περίπτωση και προσαρμόζεται ανάλογα με τις ανάγκες του ατόμου. Ο μουσικοθεραπευτής εκπαιδεύεται έτσι ώστε να δρα ανάλογα σε κάθε περιστατικό του, διότι δεν υπάρχει ίδια μέθοδος για όλους τους ασθενείς αλλά αυτή κυμαίνεται ανάλογα με τις εμπειρίες του κάθε ασθενή, την μουσική του εκπαίδευση, το χαρακτήρα του, την προσωπικότητά του. Η μουσική ως θεραπεία στοχεύει στην «...ανάπτυξη της συναισθηματικής νοημοσύνης του ανθρώπου»¹.

Τον 5^ο αιώνα π. Χ. εμφανίζεται για πρώτη φορά ο όρος μουσική, σε αρχαία κείμενα τα οποία έχουν διασωθεί έως και σήμερα. Με τον όρο μουσική, οι αρχαίοι Έλληνες εννοούσαν το σύνολο των πνευματικών και διανοητικών επιδόσεων στην τέχνη, τις καλές τέχνες και τα γράμματα, αλλά και στην λυρική ποίηση - που αποτελούσε ποίηση με μουσική -. Ο Πλάτων αναφέρει στο βιβλίο του Πολιτεία πως η γυμναστική αφορούσε το σώμα, ενώ η μουσική αφορούσε την ψυχή. Τον 4^ο αιώνα π. Χ. η μουσική ανεξαρτητοποιείται από την ποίηση και καταλήγοντας έτσι στον τρόπο που εμφανίζεται μέχρι σήμερα. Τον 5^ο αιώνα π. Χ. η μουσική εξελίχθηκε σταθερά ως ανεξάρτητη τέχνη και η μελέτη της θεωρίας της μουσικής πήρε την επιστημονική της βάση. Δύο είναι οι κύριες σχολές που ασχολούνται με το πώς αντιλαμβάνεται και κατανοεί ο άνθρωπος τη μουσική και αυτές είναι η Πυθαγορική και η Αριστοξενική.

---

¹ Παπαδάκη, Α. (2013), *Μουσικοθεραπεία, ο λόγος και η σημασία της*, Πτυχιακή εργασία για το τμήμα μουσικής τεχνολογίας και ακουστικής, σελ. 7-10.

Σύμφωνα με την Πυθαγορική, «η αντίληψη και η κρίση της μουσικής γίνεται με το πνεύμα και όχι με την αίσθηση της ακοής». Αντιθέτως, ο Αριστόξενος είχε διαφορετική άποψη για τη μουσική ακρόαση. Για την αντίληψη του ήχου θα έπρεπε να χρησιμοποιηθεί από τον ακροατή, η αίσθηση της ακοής και παράλληλα η νοημοσύνη αυτού για την κατανόηση της λειτουργίας των ήχων².

Οι αρχαίοι Έλληνες θεωρούνται μεγάλοι πρόδρομοι της μουσικοθεραπείας, εξαιτίας της χρήσιμης για τους μελλοντικούς ερευνητές βιβλιογραφίας τους. Η θεραπεία των «ψυχικών και σωματικών νοσημάτων» βασίζονταν στην «κλινική παρατήρηση» και σε «ορθολογιστικούς συλλογισμούς» που ήταν άσχετα με τις μαγείες και διαφόρων ειδών δοξασίες. Η μουσική στην αρχαία Ελλάδα είχε μεγάλη σημασία λόγω της λόγω της καταλυτικής επιρροής της στους πολίτες, πράγμα που οδηγούσε στην ελεγχόμενη χρήση της από το κράτος³.

Η μουσική στην αρχαία Ελλάδα αποτελούσε και θεραπευτικό μέσο ψυχικών και σωματικών νοσημάτων όπως είναι φοβίες, λιποθυμίες, επιληψία, κάτι που επιβεβαιώνεται και σήμερα από την ιατρική έρευνα⁴. Οι αρχαίοι Έλληνες ήταν από τους λαούς που εκτίμησαν σε βάθος τη σημασία της μουσικής αντιλαμβανόμενοι την σχέση της με την ψυχή. Εκτός από τη χρήση της στις λατρευτικές γιορτές, η μουσική αποτελούσε και αντικείμενο ψυχικής και σωματικής θεραπείας καθώς και εργαλείο διαπαιδαγώγησης. Η μουσική για τους Αρχαίους Έλληνες αποτελούσε δώρο των θεών στους ανθρώπους⁵.

Η μουσική στην αρχαιότητα χρησιμοποιούνταν για **τρεις διαφορετικούς σκοπούς**. Στις τελετουργίες, ως τρόπος διασκέδασης αλλά και ως **θεραπευτικό μέσο**. Η τελευταία αυτή θεραπευτική χρήση της, θεωρούνταν από τους ανθρώπους πολύ σημαντική γιατί επιδρούσε ταυτόχρονα στην ψυχή του ανθρώπου, στο σώμα και στο πνεύμα του⁶.

Η μουσική βαίνει στα μονοπάτια της φιλοσοφίας, την περίοδο από τον 5^ο έως και τον 4^ο αιώνα π. Χ.. Σύμφωνα με τον Δάμωνα, θεωρητικό της μουσικής και δάσκαλο του Σωκράτη και του Περικλή, η μουσική έχει μεγάλη επιρροή στον άνθρωπο καθώς αντιπροσωπεύει τις κινήσεις της ψυχής. Ασκεί επιρροή στο περιβάλλον με δύο τρόπους, ανάλογα με το είδος της μουσικής που ακούγεται. Στη μία περίπτωση μπορεί να ελέγξει τα πάθη του ατόμου και να τον εκπαιδεύσει ώστε να ισορροπεί τις επιθυμίες του ανάμεσα σ' αυτό που είναι σωστό για την κοινωνία αλλά και για τον

---

² Μιχαηλίδης, Σ. (1989), *Εγκυκλοπαίδεια της αρχαίας ελληνικής μουσικής*, Αθήνα : Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, σελ. 216- 218.

³ Πρίνου-Πολυχρονιάδου, Λ. (1995), *Μουσική και ψυχολογία, Εισαγωγή στη μουσικοθεραπεία*, Αθήνα: Θυμάρι, σελ. 22.

⁴ Καραγκούνης, Κ. (1995), *Η μουσική στην Αρχαία Ελλάδα και τεχνική θεώρηση αυτής*, Βόλος, μελέτη, σελ.7.

⁵ Ανδρουλάκη, Ε. (2007), ‘‘«Θεραπείες» μέσω τεχνών, Α' μουσικοθεραπεία’’, *Περιοδικό Παρακαταθήκη, Τεύχος 52^ο*, σελ. 15 -22, σελ.16.

⁶ Παπαδάκη, Α. (2013), *Μουσικοθεραπεία, ο λόγος και η σημασία της*, Πτυχιακή εργασία για το τμήμα μουσικής τεχνολογίας και ακουστικής, σελ. 10.

ίδιο. Στην δεύτερη περίπτωση μπορεί να λειτουργήσει θεραπευτικά στις διαταραχές της ψυχής με χρήση κυρίως ομοιοπαθητικών μεθόδων⁷.

«Σημαντικότερα **μοντέλα** μουσικοθεραπείας στην αρχαιότητα...», σύμφωνα με σύγχρονες μελέτες, «... ήταν αυτά του Πυθαγόρα και του Αριστοτέλη.» ^(βλ. υποσ. 3)

---

⁷ Παπαδοπούλου, Ζ. (2003), *Μουσική και ψυχοσωματική αγωγή στην Αρχαία Ελλάδα*, σελ. 75-87, απόσπασμα από Google scholar. Σελ. 76.

1^ο Κεφάλαιο

Μύθοι, θεωρίες και είδη θεραπευτικών τραγουδιών

Οι μετακινήσεις των αρχαίων Ελλήνων μέσα στον Ελλαδικό χώρο, επέφεραν έμμεσα αναπλάσεις στη μουσική και στη χρήση της. Τα νέα κοινωνικά δίκτυα, τα οποία διαμορφώθηκαν από τον συνδυασμό των μετακινούμενων και των ήδη υπαρχόντων μικρών κοινοτήτων (little communities), (διαμορφώνοντας τα πρώτα αστικά κέντρα της αρχαιότητας), επεξεργάστηκαν στο πλαίσιο τους τις τοπικές εκδηλώσεις και παραδόσεις των μικρών περιοχών. Τα διαφορετικά ή και παρόμοια πολιτισμικά χαρακτηριστικά των κατοίκων επανααναπλάστηκαν έτσι σε νέες κοινές εκδηλώσεις. Ο Henderson αναφέρει πως «...η Αθήνα θα πρέπει να θεωρείται σημείο συνάντησης των ελληνικών παραδόσεων (inter-Hellenic centre) και όχι το εθνικό κέντρο (national centre) της τέχνης.» (Henderson 1943, σελ. 8).⁸

Η μουσική επομένως στην αρχαία Ελλάδα, στα αρχικά της στάδια, χρησιμοποιούνταν για θρησκευτικούς και τελετουργικούς λόγους. Σκοπός της μουσικής ήταν η διατήρηση ενός συγκεκριμένου πολιτιστικού ύφους και ήθους που είχε σχέση με την κοινωνική αισθητική. Αργότερα τελικός σκοπός της αποτελούσε η κάθαρση. Δεν υπήρχε μουσική εκπαίδευση, καθώς η μετάδοση μουσικών γνώσεων γινόταν με την προφορική παράδοση. Η μουσική εκπαίδευση άρχισε να δημιουργεί τον δικό της χαρακτήρα όταν ξεκίνησε και η ανάπτυξη του αστικού χαρακτήρα των πόλεων. Επιπλέον, υποκατέστησε την προφορική μουσική παράδοση και μαζί με την αισθητική, «..καλλιέργησε ένα ειδικό κοινωνικό και πολιτισμικό ήθος...». (βλ. υποσ. 8) Αυτό το «ήθος» όμως είχε άμεση σχέση με την γενικότερη γνώση των αρχαίων για την επίδραση της μουσικής επάνω στον άνθρωπο.

Οι αρχαίοι ελληνικοί **μύθοι** οι οποίοι έχουν σχέση ειδικότερα με την θεραπευτική δύναμη της μουσικής είναι πολλοί. Ορισμένοι αναφέρονται στους μουσικούς Τέρπανδρο και Αρίωνα, οι οποίοι θεράπευαν τους Ίωνες και τους κατοίκους της Λέσβου με τα τραγούδια τους. Το τραγούδι του Ισομένιου απάλλαξε τους Βοιωτούς από την ποδάγρα ενώ ο Εμπεδοκλής καταπράυνε την οργή κάποιου φιλοξενούμενου του με τη βοήθεια της μουσικής. Το μουσικό σχήμα που έπαιζε για να θεραπεύει τους ασθενείς στις θεραπευτικές τελετές, αποτελούνταν από έναν τραγουδιστή, έναν αυλητή και μια συνοδεία άρπας ή λύρας⁹.

Ο τομέας της μουσικοθεραπείας στην αρχαία Ελλάδα αποτελούνταν από τρεις ακμάζουσες περιόδους. Αυτές ήταν οι χρόνοι των Ορφικών (περίπου στον 15^ο με 12^ο

---

⁸ Katsanevaki, A. (2010), "Musical contests: A Contribution to a technical Development or a Dissolution of the "Lofty and Hellenic style"? Approaching historical Sources in the field of Ethnomusicology." *Proceedings of the IVth International Meeting of MOISA, Lecce, 28-30 October 2010*, σελ. 166- 192, σελ. 171-172.

⁹ McClellan, R. (1997), *Οι θεραπευτικές δυνάμεις της μουσικής, Ιστορία, θεωρία και πρακτική*, Αθήνα: Fagotto, σελ. 110.

αιώνα π. Χ.), η εποχή του Πυθαγόρα και των Πυθαγόρειων (6^{ος} αιώνας π. Χ.) και οι κλασικοί χρόνοι (5^{ος} αιώνας π. Χ. και μετά). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η εποχή των Λυρικών (8^{ος} με 6^ο αιώνα π. Χ.), εξαιτίας της εμφάνισης νέας κατηγορίας τραγουδιών τα οποία έχουν θεραπευτική χρήση. Παρακάτω γίνεται εκτενέστερη αναφορά στα θεραπευτικά και μη, μουσικά είδη της περιόδου αυτής. Επίσης στα επόμενα κεφάλαια θα αναλυθεί ξεχωριστά καθεμία από τις παραπάνω περιόδους.

Στην πρώτη περίοδο, την Ορφική, η μουσική δεν είχε αναπτύξει ακόμη την επιστημονική της βάση. Οι θεραπείες διαμέσου της μουσικής γίνονταν με το κάλεσμα διάφορων θεοτήτων. Ύμνοι, οι οποίοι απευθύνονταν σε κάθε θεό ξεχωριστά, χρησιμοποιούνταν για να θεραπεύσουν και να χαρίσουν υγεία στους ασθενείς. Ο Ηρακλής, η Αθηνά, ο Απόλλωνας, ο Βάκχος, η Άρτεμις ήταν μερικοί από τους θεούς οι οποίοι με το κάλεσμα τους θέραπευαν ο καθένας διαφορετικές ασθένειες¹⁰.

Οι αρχαίοι Έλληνες παρουσιάζουν ως σημαντικότερο Έλληνα θεό τον Απόλλωνα, ο οποίος θεωρούνταν ως ο Θεός του Ήλιου, της Ιατρικής και της Μουσικής. Ήταν επίσης εκφραστής της ελληνικής ιδέας, η οποία θεωρούσε σκοπό της ζωής την επίτευξη της αρμονίας μεταξύ της ψυχής και του σώματος. Με αυτή την ιδέα σχετίζεται και η ιδιότητα του θεού Απόλλωνα που δεν είναι άλλη από την διατήρηση της αρμονίας μεταξύ της μαντικής, της μουσικής και της ιατρικής. Η μουσική χρησιμοποιούνταν ως θεραπευτική μέθοδος στους ναούς του, οι οποίοι ήταν αφιερωμένοι στον γιό του Ασκληπιό. Ο Ασκληπιός χρησιμοποιούσε την μουσική σαν εκστατική μέθοδο με σκοπό να αφυπνίσει τη θεραπευτική δύναμη της ψυχής, και με αυτόν τον τρόπο να πετύχει την αποκατάσταση της ισορροπίας ανάμεσα στην ψυχή και στο σώμα (βλ. υποσ. 9). Θεράπευε με τους ήχους την ακοή των κωφών καθώς επίσης κατεύναζε τις φιλονικίες μεταξύ των ανθρώπων. Ο Ασκληπιός κατέκτησε τις πρώτες του θεραπευτικές γνώσεις με δάσκαλο τον Κένταυρο Χείρωνα, μαθαίνοντας να θεραπεύει τους αργοναύτες της αργοναυτικής εκστρατείας όχι μόνο με φάρμακα, βότανα και χειρουργικές επεμβάσεις αλλά και με τη μουσική, θεραπεύοντας τις νευρώσεις¹¹.

Εξαγνιστικά άσματα στην αρχαία Ελλάδα που χρησιμοποιούνταν από τους Ορφικούς αλλά και από τους Πυθαγόρειους, ήταν οι επωδές και οι παιάνες -εποχή των Λυρικών (700 - 550 π.χ.)-. Οι επωδές αποτελούσαν τραγούδια με μαγικές ιδιότητες. Παράδειγμα της λειτουργίας των επωδών εμφανίζεται στην Οδύσσεια όπου ο Οδυσσεύς θεραπεύει το τραύμα του με επίδεση αυτού και παράλληλα με επωδή από τους γιούς του Αυτόλυκου. Άλλες χρήσεις των επωδών εκτός από την ιατρική θεραπεία, είναι η χρήση τους για την θεραπεία των ερωτικών απογοητεύσεων, καθώς και για τον κατευνασμό των στοιχείων της φύσης.¹² Οι Ορφικοί υποστήριζαν πως η δύναμη της μουσικής μέσα από τις επωδές, είναι τόση ώστε να μπορεί να απαλύνει

¹⁰ Κοψαχείλης, Σ. (1996), *Η μουσικοθεραπεία στην Αρχαία Ελλάδα, Αριστοτέλης και μουσικοθεραπεία και η σύγχρονη πορεία της επιστήμης*, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Μαϊάνδρος, σελ.8.

¹¹ Γεωργιάδη, Ε. (2007), *Οι θεραπευτικές ιδιότητες της μουσικής στο πέρασμα των αιώνων, Το βήμα του Ασκληπιού*, τεύχος 2^ο, σελ. 1-8, σελ. 3-4.

¹² Παπαδοπούλου, Ζ. (2003), *Μουσική και ψυχοσωματική αγωγή στην Αρχαία Ελλάδα*, σελ. 75-87, απόσπασμα από Google scholar, σελ.85.

και τους προγόνους από τις αμαρτίες τους.¹³ Στις μαγικές επωδούς είχε μικρή σημασία η μουσική καθώς χρησιμοποιούνταν για να συμπληρώνει το ξόρκι που συνόδευε την ασθένεια.

Οι παιάνες, είχαν την ιδέα της κάθαρσης από κάτι επιβλαβές, όπως ψυχικές και σωματικές ασθένειες καθώς και ασθένειες που μπορεί να υποσκίαζαν μια πόλη. Ήταν αφιερωμένες στη λατρεία του θεού Απόλλωνα. Οι παιάνες, ήταν μια μορφή χορικού τραγουδιού η οποία χρησιμοποιούνταν σε κοινωνικές εκδηλώσεις και εκτελούνταν από όλο το κοινό με τη συνοδεία λύρας, αυλού και φωνής. Στα μεγάλα Παναθήναια έχουμε την εμφάνιση των παιάνων, όπου ψέλνονταν από τους χορούς των γυναικών και των ανδρών.

Η **θρηνωδία** την εποχή των Λυρικών (700 - 550 π. Χ.), θεωρούνταν ως θεραπευτικό μέσον. Το μοιρολόι, εξωτερικευε τον πόνο των συγγενικών μελών του νεκρού, με αποτέλεσμα τη μείωση της αίσθησης της στεναχώριας λόγω της απώλειας του συγγενικού τους προσώπου. Υπήρχαν επίσης επαγγελματίες θρηνωδοί οι οποίοι είχαν αυτή την αρμοδιότητα¹⁴.

Σύμφωνα με τους αρχαίους Έλληνες μόνο ορισμένα είδη μουσικής ήταν θεραπευτικά. Αυτό μπορεί να παρατηρηθεί και από την ιστορία του Στησιχόρου ο οποίος τυφλώθηκε ύστερα από ένα όνειρο και έγραψε ένα εγκώμιο για να θεραπευτεί¹³.

Ο **διθύραμβος**, επίσης την εποχή των Λυρικών (700 - 550 π. Χ.), δεν εντασσόταν στα θεραπευτικά τραγούδια. Αποτελούσε άσμα προς τιμή του θεού Διονύσου και χρησιμοποιούνταν κυρίως στις διονυσιακές λατρείες¹⁵. (βλ. παράρτημα αρχαίων κειμένων: 17 σχετικά με τον διθύραμβο).

Η μουσική χρησιμοποιούνταν σε καθημερινή βάση στη ζωή των αρχαίων Ελλήνων, χωρίς όμως να έχει πάντα θεραπευτικό χαρακτήρα. Παραδείγματα χρήσης μη θεραπευτικής μουσικής συναντάμε στους διαγωνισμούς ερμηνείας για εκτελεστές του εξάμετρου τραγουδιού, για καλύτερο τραγουδιστή ή οργανοπαίχτη, καθώς και στους κιθαρωδικούς διαγωνισμούς . Μουσική συναντάμε, στην ιδιωτική ζωή των ανθρώπων, στους γάμους και στις κηδείες. Επίσης στις νίκες κάποιου αθλητικού γεγονότος, χρησιμοποιούνταν τα άσματα προς τιμή των νικητών.

Χρήση της μουσικής στην αρχαία Ελλάδα εμφανίζεται και σε διάφορες συγκεντρώσεις-εορτές κατ' οίκον, στα αθηναϊκά συμπόσια. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η χρήση της κατά τη διάρκεια της εργασίας. Η μουσική υπήρχε ώστε οι εργαζόμενοι να δουλεύουν με περισσότερη διάθεση και οι κινήσεις τους να συγχρονίζονται για καλύτερη απόδοση στη δουλειά . Στα παιδικά τραγούδια που συνόδευαν τα παιχνίδια των παιδιών, βρίσκεται επίσης μουσική. Τέλος, πριν την έναρξη μιας μάχης ο

¹³ Ανδρουλάκη, Ε. (2007), ‘‘«Θεραπείες» μέσω τεχνών, Α' μουσικοθεραπεία’’, *Περιοδικό Παρακαταθήκη*, Τεύχος 52^ο, σελ. 15- 22, σελ. 17.

¹⁴ Μακρής, Ι. & Μακρή, Δ. (2003), *Εισαγωγή στη μουσικοθεραπεία*, Αθήνα: Γρηγόρη, σελ. 18-20.

¹⁵ West, M.L. (1999), *Αρχαία Ελληνική μουσική*, Αθήνα: Παπαδήμας, σελ. 23.

στρατός συγχρονιζόταν υπό το τραγούδι των αυλητών¹⁶ (βλ παράρτημα αρχαίων κειμένων: 3, 4 σχετικά με την χρήση της μουσικής και του αυλού).

Αυτές οι χρήσεις της μουσικής στην ιδιωτική και δημόσια ζωή των αρχαίων Ελλήνων άσχετα με τον θεραπευτικό ή μη θεραπευτικό χαρακτήρα τους, δείχνουν την πεποίθηση της αρχαίας ελληνικής κοινωνίας για την επίδραση της μουσικής επάνω στον άνθρωπο κάτι που θα συστηματοποιηθεί σαν γνώση μέσα στους επόμενους αιώνες.

---

¹⁶ West, M.L. (1999), *Αρχαία Ελληνική μουσική*, Αθήνα: Παπαδήμας, σελ. 21-42.

2^ο Κεφάλαιο

2.1 Πυθαγόρας και Πυθαγόρειοι

Κατά την δεύτερη περίοδο, η οποία είναι αυτή του Πυθαγόρα και των Πυθαγόρειων (6^{ος} αιώνας π. Χ.), η μουσική ασκούσε σημαντικό ρόλο στην διαπαιδαγώγηση των νέων, αφού πίστευαν πως η μουσική έχει σημαντική επίδραση στην ψυχή του ανθρώπου. Ο όρος «φιλοσοφία» για τους αρχαίους Έλληνες, σήμαινε σχέση της ψυχής με την παγκόσμια αρμονία. Ο υπολογισμός των διαστημάτων της μουσικής έγινε από τους αρχαίους σε συσχετισμό με τις σχέσεις που προκύπτουν από τις κινήσεις των ουράνιων σωμάτων. Πρόδρομος της μελέτης της μουσικής ήταν ο **Πυθαγόρας ο Σάμιος** (572-500 π. Χ.).

Ο Πυθαγόρας πειραματίστηκε με το μονόχορδο όργανο υπολογίζοντας τους λόγους μεταξύ των διαστημάτων. Μέσα από την μαθηματική του λογική υπολόγισε τα διαστήματα που οι μουσικοί έως τότε γνωρίζανε εμπειρικά. Η Θεωρία του πάνω στα μουσικά διαστήματα αποτέλεσε σημαντική βάση για την ανάπτυξη δύο επιμέρους θεωριών αυτή της Αρμονίας της Φύσεως και της Αρμονίας των Σφαιρών. Αυτές οι θεωρίες σχετίζονταν μεταξύ τους και αποτελούσαν τον πυρήνα, με τον οποίο είχε άμεση σχέση η αρμονική ύπαρξη του ανθρώπου¹⁷.

Ο Πυθαγόρας ασχολήθηκε με τη μαθηματική πλευρά της μουσικής υπολογίζοντας τους λόγους των μουσικών διαστημάτων. Συστηματοποιήθηκε έτσι η μαθηματική βάση της μουσικής κλίμακας, πράγμα που αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα για τη δημιουργία της δυτικής μουσικής θεωρίας αργότερα. Ο Πυθαγόρας «ανακάλυψε την αριθμητική σχέση μεταξύ των δονήσεων 2 ήχων ενός διαστήματος». Π.χ. μεταξύ των φθόγγων μιας οκτάβας ο λόγος που σχηματίζεται είναι 1 προς 2 (1:2) . Θεωρούσε τους φθόγγους ως αρμονικές και υποστήριζε πως οι κανόνες του σύμπαντος και της ανθρώπινης ψυχής είναι παρόμοιοι και σχετίζονται μεταξύ τους. Πίστευε πως η μουσική έχει την δύναμη να επαναφέρει την αναστατωμένη ψυχή στις παγκόσμιες αρμονίες και δια μέσω αυτών, στην αρμονία του σύμπαντος¹⁸. Με αυτόν τον τρόπο η Πυθαγόρεια αντίληψη αποδίδει θεραπευτικές ιδιότητες στη μουσική.

Πιο αναλυτικά σε σχέση με το υγιές άτομο, ο Πυθαγόρας υποστήριζε πως οι αρχές της αρμονίας που ισχύουν για τα ουράνια σώματα, ισχύουν εξίσου και για τη μουσική και τον άνθρωπο, άρα η υγεία θα σχετίζεται με την αρμονία μεταξύ αυτών. Η πυθαγόρειος φιλοσοφία υποστηρίζει πως οι νόμοι της μουσικής επηρεάζουν την ψυχή του ανθρώπου διαμέσου της αρμονίας και καθώς η αρμονία του σύμπαντος ταυτίζεται με αυτήν της ψυχής, η μελωδία και ο ρυθμός μπορούν να επαναφέρουν την ψυχική ισορροπία και αρμονία στον άνθρωπο. Τότε το σώμα μπορεί να είναι υγιές. Η

¹⁷ Παπαοικονόμου-Κηπουργού, Κ. (2007), *Η μουσική στην Αρχαία Ελλάδα*, Αθήνα: Γεωργιάδης "Βιβλιοθήκη των Ελλήνων", σελ 43-44.

¹⁸ Πρίνου-Πολυχρονιάδου, Α. (1995), *Μουσική και ψυχολογία, Εισαγωγή στη μουσικοθεραπεία*, Αθήνα: Θυμάρι, σελ. 22.

ψυχή μπορεί να εξαγνιστεί και να θεραπευτεί όταν τα μουσικά διαστήματα είναι έτσι τοποθετημένα ώστε να «...αντανακλούν την φυσική τάξη των ουρανών...»¹⁹.

Επιπλέον, όπως αναφέρει ο Δρίτσας στο βιβλίο του περί των θεωριών του Πυθαγόρα, «...οι μαθηματικοί λόγοι που καθορίζουν τα βασικά μουσικά διαστήματα, τα οποία προέρχονται από την αρμονική διαίρεση του μονόχορδου, καθορίζουν και τις σωματομετρικές αναλογίες του ανθρώπινου σώματος καθώς και άλλων φυσικών κατασκευών όπως τα φύλλα των δένδρων, τα φτερά της πεταλούδας κ.α.»²⁰.

Τέλος, ο Πυθαγόρας υποστήριζε πως για να θεραπευτεί ένας οργανισμός πρέπει να θεωρηθεί ως «ολοκληρωμένος οργανισμός» (σαν ολότητα), διαφορετικά η θεραπεία ενός μόνο τμήματος του οργανισμού όχι μόνο δεν ολοκληρώνει την θεραπεία του ατόμου αλλά μπορεί και να την καθυστερήσει. Έπρεπε δηλαδή να είναι σε αρμονική λειτουργία τα διάφορα τμήματα του ανθρώπινου οργανισμού, ώστε αυτός να λειτουργεί σωστά (βλ. υποσ. 19).

Οι Πυθαγόρειοι εφάρμοζαν μια μορφή μουσικής ψυχοθεραπείας, σύμφωνα με την οποία χρησιμοποιούσαν σε καθημερινή βάση άσματα και έργα για λύρα. Η μουσική πριν από την κατάκλιση βοηθούσε στην απαλλαγή των ταραχών που επέφερε η ημέρα και οδηγούσαν σε έναν πιο ελαφρύ ύπνο. Το πρωί ειδικά άσματα τους βοηθούσαν να εξέλθουν από την νοχέλεια του ύπνου, έτσι ώστε να ετοιμαστούν για την υπόλοιπη ημέρα. Η αποτελεσματικότητα αυτών των θεραπειών οφειλόταν στην σωστή επιλογή μουσικών τρόπων και ρυθμών²¹. Οι Πυθαγόρειοι χρησιμοποιούσαν τη μουσική επίσης για την «θεραπεία ψυχικών παθήσεων». Τα διάφορα είδη της μουσικής είχαν την ιδιότητα να γιατρεύουν δυνατές συγκινήσεις και πάθη, καταστάσεις μελαγχολίας και γενικά κάθε είδος «ψυχοδιανοητικής» και «νευροψυχικής ανωμαλίας».

Ο Πυθαγόρας για να απαλύνει την ψυχή και να την «διορθώνει» έπαιζε λύρα και έψαλλε στίχους από ποιήματα του Ομήρου και του Ησίοδου. (Πορφυρίου - Η ζωή του Πυθαγόρα, σελ 31.)²². Οφείλε την θεραπευτική δύναμη των ύμνων του στον καλό συνδυασμό αρμονιών, κλιμάκων και ρυθμών. Οι Πυθαγόρειοι προτιμούσαν την λύρα από τον αυλό. Ωστόσο κάποια είδη αυλητικής μουσικής θεωρούνταν θεραπευτικά για ορισμένες σωματικές παθήσεις όπως η λιποθυμία, η επιληψία, η ισχιαλγία καθώς και τα δαγκώματα από φίδια²³.

---

¹⁹ McClellan, R. (1997), *Οι θεραπευτικές δυνάμεις της μουσικής, Ιστορία, θεωρία και πρακτική*, Αθήνα: Fagotto, σελ. 112.

²⁰ Δρίτσας, Θ. (2003), *Η μουσική ως φάρμακο: μια συμπληρωματική θεραπευτική προσέγγιση στη σύγχρονη ιατρική, Μουσικοκινητικά δρώμενα ως μέσον θεραπευτικής αγωγής*, Αθήνα : Ε.Ι.Ε., σελ. 13.

²¹ Παπαδοπούλου, Ζ. (2003), *Μουσική και ψυχοσωματική αγωγή στην Αρχαία Ελλάδα*, σελ. 75-87, απόσπασμα από Google scholar, σελ. 86.

²² Κοψαχειλής, Σ. (1996), *Η μουσικοθεραπεία στην Αρχαία Ελλάδα, Αριστοτέλης και μουσικοθεραπεία και η σύγχρονη πορεία της επιστήμης*, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Μαϊάνδρος, σελ. 10.

²³ West, M.L. (1999), *Αρχαία Ελληνική μουσική*, Αθήνα: Παπαδήμας, σελ.44-47.

2.2 Άλλοι Θεωρητικοί

Στην τελευταία περίοδο, τους κλασικούς χρόνους (5^{ος} αιώνας και μετά), εμφανίζονται διάφορες απόψεις φιλοσόφων περί της μουσικής. Η μουσική φαίνεται να εμφανίζει πλέον πιο συγκεκριμένο ψυχοθεραπευτικό χαρακτήρα χάρη στις παλιότερες επιρροές του Ομήρου, αλλά και του Πλάτωνα, του Αριστοτέλη, του Πυθαγόρα, του Πλούταρχου και των μαθητών τους.

Στα κείμενα των αρχαίων Ελλήνων και φιλοσόφων, βρίσκουμε πληροφορίες σχετικά με τη χρήση της μουσικής, τα στοιχεία της και την μορφή της εκείνη την εποχή. Σημαντικές πληροφορίες μας δίνει ο **Αριστόξενος ο Ταραντίος** (4^{ος} αιώνας π. Χ.), ο οποίος ήταν μαθητής του Αριστοτέλη. Τα βιβλία του που έχουν διασωθεί και συμπεριλαμβάνουν κείμενα για τη μουσική, είναι το βιβλίο των Ρυθμικών στοιχείων και τα τρία βιβλία των Αρμονικών του²⁴. Αν και οι πληροφορίες του Αριστόξενου αφορούν γενικότερα την μουσική και τα χαρακτηριστικά της ωστόσο μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ο αυτός ο μουσικοθεωρητικός της αρχαιότητας είναι από τις πιο συστηματικές πηγές που έχουμε για την Αρχαία Ελληνική μουσική ενώ υπάρχουν πολλά βιβλία του τα οποία είναι αφιερωμένα εξ ολοκλήρου στη μουσική: Περί μουσικής, Περί μελοποιίας, Περί τόνων, Περί της μουσικής ακροάσεως, Περί του πρώτου χρόνου, Περί οργάνων ή Περί αυλών και οργάνων, Περί αυλών τρήσεως, Περί αυλητών, Περί τραγικής ορχήσεως και ένα έργο από όπου προέρχεται το ρυθμικό απόσπασμα του Οξύρυγχου. Αναφορές του, Πλούταρχου, του Πορφύριου και του Αθηναίου, μας δίνουν στοιχεία σχετικά με το περιεχόμενο των βιβλίων του Αριστόξενου²⁵.

Σύμφωνα με τον **Όμηρο**, οι απόψεις του οποίου ήταν διαδεδομένες την περίοδο αυτή, η μουσική μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την αποφυγή αρνητικών παθών και επιπλέον σαν μορφή ψυχαγωγίας, που είχε σκοπό την ψυχική και σωματική ανάταση του ατόμου. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η μέθοδος του **Ερώφιλου** ο οποίος ρύθμιζε τον αρτηριακό σφυγμό με βάση την μουσική κλίμακα που αντιστοιχούσε στην ηλικία του κάθε ασθενούς²⁶. Ο **Δημόκριτος** υποστήριζε τις θεραπευτικές ιδιότητες των αρμονικών ήχων του αυλού σε αντίθεση με τον Πυθαγόρα. Ο αυλός ερχόταν σε επαφή με το πάσχον όργανο και εν συνεχεία με τις δονήσεις που παρήγαγε, επενεργούσε θεραπευτικά στους μύες. Ο **Σωκράτης** σε έναν από τους διαλόγους του Πλάτωνα απαντάει σε ερώτημα του Χαρμίδα για την θεραπεία της κεφαλαλγίας. Του

²⁴ West, M.L. (1999), *Αρχαία Ελληνική μουσική*, Αθήνα: Παπαδήμας. Σελ. 6.

²⁵ Μιχαηλίδης, Σ. (1989), *Εγκυκλοπαίδεια της αρχαίας ελληνικής μουσικής*, Αθήνα : Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, σελ. 45-47

²⁶ McClellan, R. (1997), *Οι θεραπευτικές δυνάμεις της μουσικής, Ιστορία, θεωρία και πρακτική*, Αθήνα: Fagotto, σελ. 111.

προτείνει κάποιο φύλλο φυτού αλλά με τη συνοδεία κάποιας επωδής, διαφορετικά το φάρμακο δεν θα είχε κάποια λειτουργία μόνο του²⁷.

Ο **Δάμωνας** (5^{ος} αιώνας π. Χ.) πίστευε στην άμεση σχέση της ψυχής με την μουσική, πράγμα που είναι σύμφωνο και με την θεωρία των Πυθαγόρειων. Υποστήριζε την καθημερινή ενασχόληση των νέων με την μουσική, ώστε να ανατρέφονται σωστά και να αναπτύσσεται ομαλά ο χαρακτήρα τους²⁸. Ο Δάμωνας στο βιβλίο του Πολιτεία, και βασιζόμενος σε μια αναφορά του Σωκράτη, παρουσιάζει ιδιαίτερο σεβασμό για τις απόψεις αυτού όσον αφορά την ηθική αξία της μουσικής. Δηλαδή πως δεν μπορεί να υπάρχει σταθερότητα των νόμων, αν δεν υπάρχει εξίσου και στους κανόνες της μουσικής. Απόψεις αυτού σχετικά με τη σχέση ψυχής και μουσικής βρίσκονται στο έργο του Αθήναιος. Στο έργο του «*Αερόπαγος*», σώζονται λίγα αποσπάσματα τα οποία αναφέρονται στον ρυθμό και την ηθική αξία της μουσικής²⁹.

Ο **Κέλσος** συνιστούσε τη μουσική ως θεραπευτικό μέσο ψυχικών ασθενειών, όπως ήταν η παραφροσύνη, που θεραπευόταν με τον ήχο των κυμβάλων. Ο **Γαληνός** και ο **Θεόφραστος** συνιστούσαν τη μουσική για την θεραπεία της «ισχιαλγίας» και των «αρθρίτιδων». Επίσης ο ήχος του αυλού περιόριζε το φαινόμενο της επιληψίας σύμφωνα με τον Θεόφραστο. Ο **Πλάτωνας** πίστευε πως η μουσική έπρεπε να χρησιμοποιείται για να γαληνεύει την ψυχή και όχι για να διασκεδάζει τον άνθρωπο. Ο **Αριστοτέλης** υποστήριζε πως η μουσική θεραπεύει την ψυχή από τις «παθολογικές τις αψιθυμίες».³⁰ Τέλος ο Πλούταρχος αναφέρεται στη μουσική στα έργα του «*Βίοι Παράλληλοι*» και «*Ηθικά*», αλλά εκτεταμένες του μελέτες πάνω στη μουσική βρίσκουμε στο «*Περί της εν Τίμαιο ψυχογονίας*» και στον διάλογο «*Περί Μουσικής*» (βλ. υποσ. 28)

---

²⁷ Γεωργιάδη, Ε. (2007), *Οι θεραπευτικές ιδιότητες της μουσικής στο πέρασμα των αιώνων*, Το βήμα του Ασκληπιού, τεύχος 2^ο, σελ. 1-8, σελ. 3-4.

²⁸ Neubecker, A.J. (1986), *Η μουσική στην Αρχαία Ελλάδα*, Αθήνα: Οδυσσέας, Σελ. 29.

²⁹ Μιχαηλίδης, Σ. (1989), *Εγκυκλοπαίδεια της αρχαίας ελληνικής μουσικής*, Αθήνα : Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, σελ. 87.

³⁰ Κοψαχείλης, Σ. (1996), *Η μουσικοθεραπεία στην Αρχαία Ελλάδα, Αριστοτέλης και μουσικοθεραπεία και η σύγχρονη πορεία της επιστήμης*, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Μαϊάνδρος, σελ.10.

2.3 Πλατωνικές θεωρίες

Στη συνέχεια, στην περίοδο αυτή των κλασικών χρόνων, πίστευαν πως η μουσική μπορεί να επηρεάσει την ανθρώπινη συμπεριφορά και σκέψη με διάφορους τρόπους. Η μουσική για τους αρχαίους Έλληνες, είχε κάποιο ηθικό δίδαγμα το οποίο αποτυπωνόταν στην ψυχή του ανθρώπου σαν ήθος. Ο Πλάτωνας είχε παρόμοιες πεποιθήσεις με τον Πυθαγόρα, δηλαδή πίστευε πως η μουσική δεν δόθηκε στον άνθρωπο για να τον διασκεδάσει αλλά για να γαληνεύει την ψυχή και το σώμα του.³¹

Ο Πλάτωνας έζησε από το 428 έως και το 347 π. Χ. και διατέλεσε μαθητής του Σωκράτη. Έργα του βρίσκουμε τον 4ο αιώνα π. Χ. και πολλές από τις αναφορές του Πλάτωνα, είναι επηρεασμένες από τις συζητήσεις του με τον δάσκαλό του. Δεν είναι δηλαδή ξεκάθαρο πως τα κείμενα του Πλάτωνα είναι κάθε αυτά δικές του απόψεις. Ιδιαίτερη ήταν η επιρροή του από τον Δάμωνα για την ηθική αξία της μουσικής. Πίστευε πως η μουσική είναι μια θεϊκή τέχνη και ότι έχει υψηλούς σκοπούς, επομένως αποτελούσε και ένα αποτελεσματικό και εξαιρετικά κατάλληλο μέσο παιδείας. Πίστευε πως μόνο η μουσική είχε τη δυνατότητα να υποστηρίξει την ψυχική υγεία της κοινωνίας εκείνης, μέσα στην οποία καταδιώκονταν η ελεύθερη σκέψη.

Σύμφωνα με το βιβλίο **Νόμοι** του Πλάτωνα, ένας άνθρωπος απολαμβάνει την μουσική την οποία έχει συνηθίσει να ακούει (βλ. παράρτημα αρχαίων κειμένων: 9 σχετικά με την επιρροή της μουσικής). Γι' αυτό ο Πλάτωνας υποστήριζε την εκμάθηση συγκεκριμένης μουσικής από την παιδική ηλικία. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά αντιλαμβάνονταν και βίωναν την χαρά και τον πόνο σύμφωνα με αυτά που όριζαν οι νόμοι. Γι αυτούς που ήδη τηρούσαν τον νόμο, τους δινόταν η ευκαιρία να εκπαιδεύσουν τους νέους ώστε να νιώσουν την χαρά και τον πόνο όπως τον είχαν νιώσει και οι ίδιοι. Υποστήριζε πως η μουσική της απόλαυσης αποκλειστικά, αποσταθεροποιούσε τη σύνδεση του ατόμου με την κοινωνία, καθώς οδηγούσε επιπλέον σε σωματικές ασθένειες, οι οποίες ήταν αποτέλεσμα της ηθικής και σωματικής κατάπτωσης του ατόμου. Σύμφωνα με τον Πλάτωνα υπήρχαν συγκεκριμένοι ρυθμοί, οι οποίοι είχαν οριστεί από τους σοφούς της εποχής, και καθόριζαν τη σωστή αίσθηση του πόνου και της χαράς.

Ο Πλάτωνας υποστήριζε πως η μουσική εκπαίδευση έπρεπε να ξεκινάει από την παιδική ηλικία. Οι μητέρες ήδη από την βρεφική ηλικία νανούριζαν τα παιδιά τους κουνώντας τα και τραγουδώντας παράλληλα (βλ. παράρτημα αρχαίων κειμένων: 2). Τα 3 πρώτα χρόνια έπαιζαν πολύ σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του παιδιού. Εφόσον το παιδί δεν μπορούσε να χειριστεί κάποιες καταστάσεις, διδασκόταν υποσυνείδητα διαμέσου του παιχνιδιού και της μουσικής κάποιους κανόνες- νόμους. Η μουσική δεν στόχευε τόσο στη μουσική εμπειρία όσο στην καλλιέργεια της ψυχής.³²

³¹ Πρίνου-Πολυχρονιάδου, Λ. (1995), *Μουσική και ψυχολογία, Εισαγωγή στη μουσικοθεραπεία*, Αθήνα: Θυμάρι, σελ. 22-23.

³² Stamou, L. (2002), 'Plato and Aristotle On Music and Music Education, Lessons From Ancient Greece,' *International Journal of Music Education*, σελ. 1-16, σελ 3-10, (νόμοι 673α4-5).

Επιπλέον κάθε μουσικό όργανο είχε την δική του επιρροή στο χαρακτήρα και στα συναισθήματα του ατόμου. Τα έγχορδα, όπως η κιθάρα και η λύρα, σύμφωνα με τον Πλάτωνα εμπνέουν και εκθειάζουν την ψυχή του ανθρώπου καθώς επίσης αποτελούν και στους περισσότερους λαούς τα αγαπημένα των θεών (βλ. παράρτημα αρχαίων κειμένων: 5, 6 σχετικά με την αρμονία και την κιθάρα). Τα πνευστά, από την άλλη πλευρά, αφαιρούν από τον εκτελεστή τη δυνατότητα να τραγουδήσει ή να απαγγείλει κατά τη διάρκεια της μουσικής εκτέλεσης. Ο Πλάτωνας καταδικάζει την οργανική μουσική ως μη χρειαζόμενη και επιβλαβή, χωρίς αυτή να παρουσιάζει κάποιο συγκεκριμένο ήθος³³.

Ο Πλάτωνας υποστήριζε πως τα τραγούδια αποτελούν παράλληλα και τους νόμους του κράτους. Στο βιβλίο του **Πολιτεία** (Δ' 424 C) (βλ. παράρτημα αρχαίων κειμένων: 11 σχετικά με τους τρόπους της μουσικής), παρουσιάζει τους τρόπους της μουσικής να έχουν άμεση σχέση με τους νόμους της πολιτείας όπου αν μεταβληθεί κάποιος τρόπος στη μουσική θα έχει και άμεσο αντίκτυπο αυτό στην κοινωνία καθώς και οι νόμοι του κράτους θα έχουν επηρεαστεί³⁴. Επίσης στο έργο του Πολιτεία, υποστήριζε την απλότητα στην μουσική και δεν προτιμούσε τα «πολυαρμονικά» όργανα που μπορούσαν να παίζουν πολλές και διάφορες κλίμακες (Πολιτεία 530 c - 531d και 395 d -400a)³⁵ (βλ. παράρτημα αρχαίων κειμένων: 12,15,16). Στο συγκεκριμένο του βιβλίο σχολιάζει πως ο ρυθμός και η αρμονία εισχωρούσαν στα βάθη της ψυχής και ασκούσαν πολύ μεγάλη επίδραση σε αυτήν. Επισημαίνει πως οι διδαχθέντες τη μουσική, αντιλαμβάνονταν καλύτερα τη λεπτότητα ενός δημιουργήματος τέχνης, καθώς και τις πιθανές ελλείψεις και τις ατέλειες που παρουσίαζε. Κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας, μπορούσαν να αναγνωρίσουν τα άσχημα από τα οποία και θα απομακρύνονταν, χωρίς όμως να τα κρίνουν με τη λογική, λόγω του νεαρού της ηλικίας τους και της αδυναμίας τους για κριτική σκέψη³⁶.

Στον **Τίμαιο**, ο Πλάτωνας, υποστήριζε πως η αρμονία δόθηκε από τις Μούσες στους ανθρώπους για να φέρνει τις ψυχές σε αρμονία (βλ. παράρτημα αρχαίων κειμένων: 13). Υποστήριζε ότι ο άνθρωπος είχε την τάση να μην κατέχει την χάρη και το μέτρο, γι αυτό το λόγο υπήρχε και ο ρυθμός για να βάζει σε τάξη και αρμονία την «αταξία» που υπάρχει μέσα στην ψυχή του ανθρώπου. Επίσης στον **Ιωνά**, ο Πλάτωνας, αναφέρει πως συγκεκριμένα μέλη της μουσικής παίζουν ορισμένο ρόλο στην ψυχή του ανθρώπου. Οι Κορυβαντιόντες για παράδειγμα, που ήταν άνθρωποι σε καταστάσεις άγχους, σύμφωνα με τα δεδομένα της σημερινής κοινωνίας, αντιλαμβάνονταν με προθυμία μόνο τη μελωδία του θεού που τους κατείχε, και στη

³³ Stamou, L. (2002), "Plato and Aristotle On Music and Music Education, Lessons From Ancient Greece," *International Journal of Music Education*, σελ 1-16, σελ 3-10.

³⁴ Μακρής, Ι. & Μακρή, Δ. (2003), *Εισαγωγή στη μουσικοθεραπεία*, Αθήνα: Γρηγόρη, σελ 23.

³⁵ Παπαοικονόμου-Κηπουργού, Κ. (2007), *Η μουσική στην Αρχαία Ελλάδα*, Αθήνα:

Γεωργιάδης "Βιβλιοθήκη των Ελλήνων", σελ. 46-47.

³⁶ Σίτου, Σ. (1990), *Πλατωνικά παιδαγωγικά κείμενα : εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια : παιδαγωγικά, φιλοσοφικά, ψυχολογικά, πραγματολογικά*, Ιωάννινα: Σίτος.

συνέχεια εναρμονίζονταν με αυτήν. Η μουσική έπαιρνε δηλαδή το ρόλο της διάγνωσης, οδηγούσε στην έκσταση του ατόμου, και εν τέλει στη θεραπεία αυτού³⁷.

Σύμφωνα με τον Ι. Μακρή, αναφορές του Πλάτωνα σχετικά με τη μουσική υπάρχουν στα παρακάτω αρχαία κείμενα: Πολιτεία (Γ 398 Β – 400 ε, Δ 424 C, Ι 617 Β), Φαίδωνας (60 Ε και 85 Ε), στους Νόμους (Β 656 D-E και 669 C), στον Πρωταγόρα (326 Α), στον Λάχητα (188 D), στον Κρίτωνα (50 D), στον Αλκιβιάδη 1 (106 Ε (βλ. υποσ. 34))». (βλ. παράρτημα αρχαίων κειμένων: 8).

---

³⁷ Παπαδοπούλου, Ζ. (2003), *Μουσική και ψυχοσωματική αγωγή στην Αρχαία Ελλάδα*, σελ. 75-87, απόσπασμα από Google scholar, σελ. 77, 84.

2.4 Αριστοτελικές θεωρίες

Στους κλασικούς χρόνους ανήκει επίσης και ο Αριστοτέλης. Ο Αριστοτέλης γεννήθηκε στα Στάγिरα της Χαλκιδικής το 384 π. Χ. και πέθανε στην Χαλκίδα της Εύβοιας το 322 π. Χ.. Το 367 π. Χ. μεταφέρθηκε στην Αθήνα όπου διάβαζε στο πλευρό του Πλάτωνα για 20 χρόνια. Είχε πολύ καλή γνώση της πρακτικής της μουσικής, παρ' όλα αυτά δεν έγραψε κανένα σύγγραμμα που να αναφέρεται ειδικά στη μουσική, αλλά πολύ συχνά αναφέρεται στη μουσική μέσα στα κείμενά του. Διατύπωσε τρεις διαφορετικές απόψεις για την αποστολή της μουσικής και το σκοπό για τον οποίο έπρεπε να διδάσκεται στους νέους. Στα βιβλία του εντάσσεται και το «Μουσικά Προβλήματα», το οποίο είναι αυθεντικό γνήσιο έργο του Αριστοτέλη³⁸.

Στο βιβλίο του **Πολιτικά** (βλ. παράρτημα αρχαίων κειμένων: 7,14), ο Αριστοτέλης αναφέρεται στις εκπαιδευτικές και κοινωνικές λειτουργίες της μουσικής καθώς και στην ηθική της αξία. Σε σύγκριση με τον Πλάτωνα, ο Αριστοτέλης ήταν πιο γενικός στις απόψεις του. Συμφωνούσε με την άποψη του Πλάτωνα που ήθελε μια εκπαίδευση η οποία θα λειτουργούσε σωστά, ώστε η εμπειρία της χαράς και του πόνου να έχουν την αρμόζουσα ευγενή τοποθέτηση. Αυτό συνεπαγόταν την ανάπτυξη μιας συμπεριφοράς που να αρέσκεται στο ευγενές και να μην θέλει το άσεμνο.

Υποστήριζε εξίσου, πως το κατάλληλο πρόγραμμα σπουδών των νέων θα έπρεπε να περιέχει εξίσου μουσική, γυμναστική, γραφή και σχέδιο. Σε αντίθεση με τον Πλάτωνα που επισημαίνει τον προνομιακό ρόλο που μπορεί να έχει η μουσική ως εργαλείο διαπαιδαγώγησης κατά τα πρώτα χρόνια του ανθρώπου, ο Αριστοτέλης υποστηρίζει πως η μουσική αγωγή δεν θα έπρεπε να ξεκινά πριν από τα 14 χρόνια του ατόμου, διότι τα παιδιά δεν μπορούσαν να αντιληφθούν την μουσική επιτυχώς ώστε να αντλήσουν ευχαρίστηση ή να διαπαιδαγωγηθούν με το άκουσμά της (βλ. υποσ. 40).

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη η σωστή προσέγγιση στην εκμάθηση μουσικής θα μπορούσε να επιτευχθεί αν οι μαθητές δεν ακολουθούσαν καμιά από τις δυο μεθόδους οι οποίες ήταν: η εκμάθηση των τεχνικών που απαιτούνταν για τους επαγγελματίες διαγωνιζόμενους και οι θεαματικές και πολύ δύσκολες εξασκήσεις που είχαν υιοθετηθεί στους διαγωνισμούς και είχαν ενσωματωθεί στην εκπαίδευση. Εντούτοις ήταν καλό να μαθαίνουν τη μουσική για να φτάσουν στον απαιτούμενο βαθμό ώστε να μπορούν να απολαύσουν τις καλές- αγαθές μελωδίες, όπως αυτές είχαν οριστεί από τους νόμους. Η μουσική η οποία επηρέαζε απλώς το ένστικτο του ανθρώπου δεν ήταν αποδεκτή. Με βάση αυτή τη θεώρηση κάποια όργανα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν και κάποια όχι³⁹ (βλ. παράρτημα αρχαίων κειμένων: 18).

³⁸ Μιχαηλίδης, Σ. (1989), *Εγκυκλοπαίδεια της αρχαίας ελληνικής μουσικής*, Αθήνα : Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, σελ 48-49.

³⁹ Katsanevaki, A. (2010), "Musical contests: A Contribution to a technical Development or a Dissolution of the "Lofty and Hellenic style"? Approaching historical Sources in the field of Ethnomusicology." *Proceedings of the IVth International Meeting of MOISA, Lecce, 28-30 October 2010*, σελ. 166- 192, σελ. 180.

Στο βιβλίο του Πολιτικά ο Αριστοτέλης αναφέρει τη χρήση της μουσικής ως μέθοδο χαλάρωσης ύστερα από τη δουλειά. Ο κίνδυνος που υπήρχε σε αυτή τη λειτουργία της μουσικής ήταν ότι ίσως οι άνθρωποι θεωρώντας τη μόνο ως μέθοδο χαλάρωσης, έχαναν την ευκαιρία να διεγείρουν το πνεύμα τους μέσα από αυτήν⁴⁰.

Μια δεύτερη χρήση της μουσικής ήταν η απασχόληση με αυτήν τον ελεύθερο χρόνο. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη ήταν σημαντικό οι νέοι να ξέρουν να αξιοποιούν σωστά τον ελεύθερο χρόνο τους. Τρίτη χρήση της μουσικής είναι η χρήση ως ηθικό δίδαγμα. Η μουσική δεν έπρεπε να χρησιμοποιείται μόνο στον ελεύθερο χρόνο ως διασκέδαση αλλά να φέρει μαζί της και ένα ηθικό δίδαγμα ώστε ο ακροατής να μαθαίνει παράλληλα να ευχαριστιέται, να αγαπάει και να μισεί τα πράγματα με τον σωστό τρόπο.

Η μουσική χρησίμευε τέλος σαν κάθαρση των υπερβολικών συναισθημάτων, όπως δυνατά συναισθήματα ελέους και φόβου. Η μουσική λειτουργούσε ως καθαρτικό από την υπερβολή των παθών και άφηνε στον άνθρωπο ένα ήρεμο αίσθημα. Οι θρησκευτικές μελωδίες μπορούσαν να κατευνάσουν τα υπερβολικά συναισθήματα του φόβου, του ενθουσιασμού και του ελέους.

Ο Αριστοτέλης όπως και ο Πλάτωνας αναγνωρίζει τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους διαφορετικές αρμονίες μπορούν να επηρεάσουν την ανθρώπινη ψυχή χωρίς όμως να απορρίπτει κάποια από τις αρμονίες. Υποστήριζε πως οι άνθρωποι ανταποκρίνονται σε ορισμένες μουσικές κλίμακες με λύπη και άγχος, σε άλλες με ωριμότητα του μυαλού, και σε άλλες με έναν ειδικό βαθμό μετριοπάθειας και σταθερότητας. Ο Δωρικός τρόπος, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, ήταν ο μοναδικός που είχε ως αποτέλεσμα την σταθερότητα της σκέψης⁴¹.

Παρόμοια φαινόμενα εμφανίζονταν και στους ρυθμούς. Κάποιοι από αυτούς είχαν χαρακτήρα που φανέρωνε σταθερότητα, άλλοι παρήγαγαν κίνηση, κάποιοι είχαν χαρακτήρα που προσδιόριζαν τον ελεύθερο άνθρωπο. Ο Αριστοτέλης λοιπόν υποστήριζε πως η εκπαίδευση θα έπρεπε να επωφελείται από αυτά τα στοιχεία της μουσικής ώστε να καθοδηγηθούν και οι νέοι κατάλληλα. Η μουσική λοιπόν διδασκόταν έτσι ώστε ο άνθρωπος να μπορεί να αναπτύξει το κριτικό του πνεύμα, να αναγνωρίσει την καλή μουσική και να νιώθει ευχαρίστηση ακούγοντάς την.

Ο Αριστοτέλης όπως και ο Πλάτωνας, δεν υποστήριζε την τελειότητα της τεχνικής δεξιότητας ως τελικό σκοπό της μουσικής. Τα όργανα που ήταν δεξιοτεχνικά δύσκολα θεωρούνταν ως ακατάλληλα για τη μουσική εκπαίδευση. Επίσης το παίξιμο του αυλού δεν μπορούσε να βοηθήσει εξίσου στην μουσική διαπαιδαγώγηση του ατόμου, καθώς στερούσε την δυνατότητα συμμετοχής στο τραγούδι, από τον εκτελεστή. Πίστευε, πως ο αυλός, η κιθάρα και γενικά οποιοδήποτε μουσικό όργανο απαιτούσε εμπειρογνώμονες επαγγελματίες για την εκτέλεσή του, ήταν ακατάλληλο για τη μάθηση της μουσικής. Επιπλέον, ο αυλός προκαλούσε το συναίσθημα, πράγμα που το έκανε καταλληλότερο για τις τελετές κάθαρσης παρά για τη μελέτη (βλ.

---

⁴⁰ Stamou, L. (2002), "Plato and Aristotle On Music and Music Education, Lessons From Ancient Greece," *International Journal of Music Education*, σελ. 1-16.

⁴¹ Stamou, L. (2002), "Plato and Aristotle On Music and Music Education, Lessons From Ancient Greece," *International Journal of Music Education*, (πολιτικά 1340β), σελ. 1-16.

παράρτημα αρχαίων κειμένων: 10 σχετικό με την ακαταλληλότητα του αυλού). Ο Αριστοτέλης ωστόσο ήταν υπέρ της διδασκαλίας μεμονωμένης οργανικής μουσικής σε αντίθεση με τον Πλάτωνα που θεωρούσε πως δεν είχε κάποια αξία⁴².

Ο αυλός απορρίφθηκε και από τον Αριστοτέλη, που αναφέρει ότι οι Αρχαίοι Έλληνες τον απέρριψαν την εποχή που μπορούσαν να κρίνουν πιο εύστοχα τι είναι συμβατό με την αρετή και τι όχι. Η αρνητική κοινωνική επίδραση της μουσικής του αυλού, τους οδήγησε στο συμπέρασμα της αποφυγής της χρήσης του. Παρόμοια για τον ίδιο λόγο απέρριψαν και άλλα όργανα όπως οι πικτίδες, οι βάρβιτοι καθώς και τα μουσικά όργανα που προκαλούσαν ευχαρίστηση, όπως τα επτάγωνα, τα τρίγωνα και οι σαμβίκες, τα οποία απαιτούσαν δεξιοτεχνία από τον χειριστή της, πράγμα που διέφθειρε το ευγενές στυλ μουσικής. Επιπλέον υπήρχε ένας μύθος ο οποίος υποστηριζόταν από τους αρχαίους και ακούγεται να έχει μια λογική βάση. Αυτός αναφέρει πως η θεά Αθηνά εφείρε τον αυλό και στη συνέχεια τον απέρριψε. Η θεά προέβη σε αυτή την πράξη της απόρριψης, διότι διαπίστωσε ότι ο αυλός παραμόρφωνε το πρόσωπό της. «Η εκπαίδευση στον αυλό δεν συνέβαλλε καθόλου στο νου, στη γνώση, πράγματα που αποδίδονταν στην θεά Αθηνά»⁴³. Ο αυλός απέτρεπε τον αυλητή από το να εξασκείται στην φωνητική μουσική και χώριζε την μουσική από τον λόγο.

Ο Αριστοτέλης υποστήριζε πως η μουσική ασκούσε μεγάλη επιρροή στον άνθρωπο. Ειδικότερα αναφέρεται στις μελωδίες του Ολύμπου οι οποίες είχαν τη δυνατότητα να κάνουν το άτομο να νιώθει ψυχική ανάταση. Οι απόψεις αυτού ταυτίζονταν με του Πλάτωνα. Πίστευε πως οι μελωδίες και οι ρυθμοί είχαν έναν δικό τους χαρακτήρα όπως θυμό, πραότητα, ανδροπρέπεια, αυτοσυγκράτηση και η ψυχή αντιδρούσε ανάλογα όταν τις άκουγε⁴⁴. Ο αυλός ξυπνούσε τα ψυχικά πάθη όπως τον φόβο, τον ενθουσιασμό και σε αυτούς που ήταν κάτοχοι αυτών των παθών επερχόταν θεραπεία και ευχαρίστηση διαμέσω του αυλού⁴⁵.

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη οι μελωδίες οι οποίες επέφεραν θεραπεία με το άκουσμά τους στους ανθρώπους χωρίζονται σε **3 κατηγορίες**. Στις ηθικές, οι οποίες επιδρούσαν στον χαρακτήρα του ανθρώπου και τον συμμόρφωναν, στις πρακτικές που διέγειραν την ανθρώπινη δραστηριότητα, και στις «ενθουσιαστικές» που συντελούσαν την κάθαρση της ψυχής.

Στη σχολή του Αριστοτέλη υποστηριζόταν πως εφόσον η μουσική είναι αρκετά δυνατή και είχε ιδιαίτερη ισχύ, μπορούσε να προκαλέσει κρίση και εκτόνωση και έτσι απάλλασσε τον άνθρωπο από κάθε είδους ψυχολογική ένταση. Πάνω σε αυτή τη θεωρία στηρίζονταν και οι θεραπευτικές χρήσεις της μουσικής.

---

⁴² Stamou, L. (2002), ‘Plato and Aristotle On Music and Music Education, Lessons From Ancient Greece,’ *International Journal of Music Education*, σελ. 1- 16.

⁴³ Katsanevaki, A. (2010), ‘Musical contests: A Contribution to a technical Development or a Dissolution of the ‘Lofty and Hellenic style’? Approaching historical Sources in the field of Ethnomusicology.’ *Proceedings of the IVth International Meeting of MOISA, Lecce, 28-30 October 2010*, σελ. 166- 192, σελ. 180-181.

⁴⁴ West, M.L. (1999), *Αρχαία Ελληνική μουσική*, Αθήνα: Παπαδήμας, σελ.341.

⁴⁵ Παπαδοπούλου, Z. (2003), Μουσική και ψυχοσωματική αγωγή στην Αρχαία Ελλάδα, σελ. 75-87, απόσπασμα από Google scholar, σελ. 83.

Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει **δυο μορφές θεραπευτικών** χρήσεων της μουσικής οι οποίες παρουσίαζαν κοινά σημεία με τις σημερινές θεραπευτικές εφαρμογές. Η μια κατηγορία ασχολούνταν με τις πιο ήπιες μορφές ψυχικών διαταραχών οι οποίες θεραπεύονται με τη χρήση κάποιας ήρεμης μουσικής. Η δεύτερη θεραπεία εφαρμοζόταν σε περιπτώσεις βαθύτερων ασθενειών όπου η παθολογική ταραχή, έπρεπε να εντείνεται με μία έντονη μουσική και μετά το πέρας της, να επέρχεται η κάθαρση ⁴⁶.

---

⁴⁶ Κοψαχείλης, Σ. (1996), *Η μουσικοθεραπεία στην Αρχαία Ελλάδα, Αριστοτέλης και μουσικοθεραπεία και η σύγχρονη πορεία της επιστήμης*, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Μαίανδρος, σελ.14-16.

3^ο Κεφάλαιο

Μουσικοί τρόποι στην αρχαία ελληνική μουσική

Η μουσική μπορεί να διαμορφώσει τον χαρακτήρα του ακροατή καθώς και να προκαλέσει διάφορες «ψυχικές διαθέσεις». Τα επιμέρους στοιχεία της μουσικής σύμφωνα με τους θεωρητικούς Πυθαγόρα, Πλάτωνα και Αριστοτέλη περνάν κάποια μηνύματα ήθους στους ακροατές-διδασκόμενους. Σε αυτό βλέπουμε πως συμφωνεί και η σύγχρονη Ψυχολογία. Τα επιμέρους στοιχεία της μουσικής που προκαλούσαν μια μορφή «ήθους» ήταν, με βάση τους αρχαίους, οι φθόγγοι, το μέλος, τα γένη, οι αρμονίες και οι ρυθμοί⁴⁷.

Η μουσική εμφάνιζε χαρακτήρα οργής και πραότητας ανάλογα με τον ρυθμό και την μελωδία που την χαρακτήριζε. Οι μελωδίες επίσης μπορούσαν να προκαλέσουν διαφορετικό αντίκτυπο στον ακροατή, ανάλογα με την αρμονία στην οποία είχαν γραφτεί. Για παράδειγμα, η Μιξολυδική αρμονία είχε θρηνώδη χαρακτήρα και όταν κάποιο άτομο άκουγε αυτή τη μουσική, η ψυχή του θλίβονταν. Οι μαλακές αρμονίες επέφεραν χαλάρωση του νου. Η Δώριος αρμονία, παρείχε γαλήνη και η Φρύγια ενθουσιασμό. Ο ρυθμός επηρέαζε επίσης ανάλογα με το χαρακτήρα του, μονότονο ή απελευθερωτικό, τη διάθεση του ακροατή⁴⁸.

Οι φθόγγοι ανάλογα με το ύψος τους, διαμόρφωναν και το ήθος μέσα από τις διαφορετικές εκτάσεις των φωνών. Το μέλος προωθούσε τρία διαφορετικά ήθη για τον λόγο αυτό είχε και διαφορετικές ονομασίες: το «διασταλτικό» μέλος, το οποίο υποστήριζε τις ηρωικές πράξεις και χρησιμοποιούνταν συνήθως στην τραγωδία, το «συσταλτικό» μέλος, που εξέφραζε πιο ήπια συναισθήματα όπως αυτό της συστολής, του σεβασμού, της περισυλλογής, της μελαγχολίας κ.α.. και τέλος, το «ησυχαστικό» μέλος, που εξέφραζε την ηρεμία και την γαλήνη, και το οποίο ήταν κατάλληλο για θρησκευτικούς ύμνους. Τα γένη (δηλαδή οι διαφορετικές διαιρέσεις του τετραχόρδου) επίσης χωρίζονταν σε 3 κατηγορίες «ήθους». Το διατονικό γένος, που ήταν αυστηρό και αρρενωπό, το χρωματικό, που ήταν πιο γλυκό και το εναρμόνιο, που ήταν και το ακριβέστερο.

Κάθε αρμονία (ένας όρος περίπου αντίστοιχος με τον «τρόπο») είχε το δικό της ήθος. Παρακάτω αναφέρονται αναλυτικά τα στοιχεία της κάθε αρμονίας και τι την χαρακτήριζε (βλ. υποσ. 47).

Σχετικά με την **Δώρια** αρμονία ο Πίνδαρος ανέφερε, πως έχει χαρακτήρα επιβλητικό και επίσημο. Ο Πλάτωνας πίστευε πως είναι μια από τις κομψότερες αρμονίες και παρουσίαζε έναν χαρακτήρα του άνδρα που ήταν γενναίος στη μάχη,

⁴⁷ Παπαοικονόμου-Κηπουργού, Κ. (2007), *Η μουσική στην Αρχαία Ελλάδα*, Αθήνα: Γεωργιάδης "Βιβλιοθήκη των Ελλήνων". σελ 77-80.

⁴⁸ Κοψαχείλης, Σ. (1996), *Η μουσικοθεραπεία στην Αρχαία Ελλάδα, Αριστοτέλης και μουσικοθεραπεία και η σύγχρονη πορεία της επιστήμης*, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Μαϊάνδρος. Σελ. 15.

ακλόνητος μπροστά στον θάνατο και με αυτοέλεγχο. Ο Αριστοτέλης υποστήριζε πως αυτή η αρμονία είχε ανδροπρεπή χαρακτήρα.

Η **Φρύγια** αρμονία ταίριαζε στις διακυμάνσεις της ψυχικής διάθεσης του ανθρώπου. Ο Αριστοτέλης αναφέρει σχετικά με την Φρύγια αρμονία πως παρουσίαζε παρόμοιες ιδιότητες με τον αυλό, είχε δηλαδή οργιαστικό και συναισθηματικό χαρακτήρα. Έκανε τους ακροατές ενθουσιαστικούς και ήταν η πιο ενδεδειγμένη αρμονία για τον διθύραμβο, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη⁴⁹. Η Φρύγια αρμονία σχετιζόταν κυρίως με τον αυλό και τον ενθουσιασμό, προκαλούσε συναισθήματα και με αυτό τον τρόπο ήταν δυνατόν να οδηγήσει έναν άνθρωπο, και τις εσωτερικές του δυνάμεις, στην κάθαρση (βλ. παράρτημα αρχαίων κειμένων: 14).

Αυτού του είδους η αρμονία η οποία ονομάζεται «Φρύγια», ήταν διαφορετική από την παλιά Φρυγική μουσική η οποία σχετίζεται με τον μυθικό μουσικό Όλυμπο. Η μουσική του Ολύμπου δεν ήταν πολύχορδη μουσική, και θεωρούνταν ως ιδεατή, αν λάβουμε υπόψη όσα παραθέτει ο ψευδο-Πλούταρχος. Η παλαιά σπονδειακή μουσική που χαρακτηρίζεται από τον Ψευδοπλούταρχο «καλή και ελληνική» μουσική και που λέγεται ότι εφευρέθηκε από τον Όλυμπο, ήταν αμιγώς πεντατονική .

«Αυτή η διαφορά ανάμεσα στην παλαιά Φρύγιο αρμονία του Ολύμπου, τον σπονδειακό τρόπο, και αργότερα την Φρύγιο αρμονία, αντανακλάται σε μια μεσαιωνική πηγή. Εκεί βρίσκουμε την ακόλουθη σημαντική πληροφορία η οποία αποκαλύπτει την διαφορετική επίδραση του Σπονδειακού τρόπου, που είχε φρυγική καταγωγή και της μεταγενέστερης Φρυγικής αρμονίας». Υπήρχε ένα παράδειγμα του Πυθαγόρα, ο οποίος ηρέμησε έναν μεθυσμένο έφηβο της Ταυρομενίας, ο οποίος είχε δημιουργήσει περιστατικό υπό την επήρεια του Φρυγικού τρόπου. Ο Πυθαγόρας επανέφερε τον νέο στις αισθήσεις του, εκτελώντας μια σπονδειακή μελωδία⁵⁰.

Η **Λύδιος** αρμονία κατατάσσεται και αυτή στις χαλαρές και ήπιες αρμονίες. Ο Αριστοτέλης την θεωρούσε κατάλληλη για την εκπαίδευση των αγοριών λόγω της εύκολης χρήσης της και του διασκεδαστικού χαρακτήρα της.

Η **Ιώνιος** αρμονία χαρακτηρίζεται από τον Πλάτωνα ως ήπια, χαλαρή και κατάλληλη για συμπόσια. Όπως και η Λυδική δεν συνιστώνταν για την προετοιμασία των ανδρών για τον πόλεμο, δηλαδή δεν δημιουργούσε ηρωικό χαρακτήρα (βλ. υποσ. 48)

Η **Μιξολύδια** αρμονία ήταν πιο κοντά στη Δώρια, με ύφος θρηνητικό και παθητικό κατάλληλο για τραγωδία⁵¹.

Οι ρυθμοί και τα μέτρα διαμόρφωναν επίσης το ήθος. Καθησυχαστικοί ρυθμοί ήταν όσοι άρχιζαν από θέση μείζονος κλίμακας, και αυτοί που δημιουργούσαν ταραχή άρχιζαν με άρση από ελάσσονα κλίμακα. Επιπλέον, οι ρυθμοί που είχαν ίσες

⁴⁹ Σίτου, Σ. (1990), *Πλατωνικά παιδαγωγικά κείμενα : εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια : παιδαγωγικά, φιλοσοφικά, ψυχολογικά, πραγματολογικά*, Ιωάννινα: Σίτος.

⁵⁰ Katsanevaki, A. (2010), ‘Musical contests: A Contribution to a technical Development or a Dissolution of the ‘Lofty and Hellenic style’? Approaching historical Sources in the field of Ethnomusicology.’ *Proceedings of the IVth International Meeting of MOISA, Lecce, 28-30 October 2010*, σελ. 166- 192, σελ. 177-178, παραπέμποντας και στον Van Schaik.

⁵¹ West, M.L. (1999), *Αρχαία Ελληνική μουσική*, Αθήνα: Παπαδήμας, σελ. 250-254.

αναλογίες ήταν πιο ευχάριστοι από αυτούς που αποτελούνταν από ένα ολόκληρο και το μισό του⁵².

Αν και οι επιδράσεις αυτές της μουσικής δεν χαρακτηρίζονται ξεκάθαρα ως «θεραπευτικές», στην πραγματικότητα όμως, καθώς δείχνουν την άμεση σχέση του ανθρώπινου ψυχισμού με την μουσική, εξηγούν την αντίληψη των αρχαίων για την θεραπευτική δύναμη της μουσικής.

---

⁵² Παπαοικονόμου-Κηπουργού, Κ. (2007), *Η μουσική στην Αρχαία Ελλάδα*, Αθήνα: Γεωργιάδης "Βιβλιοθήκη των Ελλήνων". σελ 77-80

4^ο κεφάλαιο

Η Θεσμοθέτηση της Μουσικοθεραπείας

Τον 17^ο αιώνα εγκαινιάζεται μια καινούρια εποχή για τη μουσική και τη σύνδεσή της με την ιατρική επιστήμη, η οποία θα την οδηγήσει τον 18^ο αιώνα στην εντατικότερη μελέτη της στον τομέα της ψυχολογίας και της ιατρικής. Την περίοδο της Αναγέννησης η μουσική εμπλέκεται αρκετά με την επιστήμη, καθώς πρότυπο της εποχής αποτελεί ο ορισμός του καθολικού ανθρώπου, που ασχολείται παράλληλα με τον τομέα της επιστήμης και της τέχνης.

Στα μέσα του 18^{ου} αιώνα εμφανίζονται οι πρώτες εξειδικευμένες έρευνες πάνω στην θεραπευτική μουσική και τη χρήση αυτής ως μέσω διατήρησης της ψυχικής υγείας του ατόμου. Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα γίνονται συστηματικές προσπάθειες για την ένταξη της μουσικής στο άσυλο.

Τον 19^ο αιώνα ξεκίνησαν τα πρώτα πειράματα σε σχέση με την επίδραση της μουσικής στην ψυχολογία του ανθρώπου. Για να υπάρχει επιβεβαιωμένη σχέση της μουσικής με το τομέα της ψυχολογίας και της ψυχιατρικής, ερευνητές της μουσικής αλλά και ψυχίατροι προέβησαν στην πραγματοποίηση ελεγχόμενων ερευνών. Μέσα από αυτές προσπάθησαν να ορίσουν κάποιους κανόνες με τους οποίους η μουσική επιδρούσε στην ψυχή και στο σώμα του ανθρώπου. Η μέθοδος που χρησιμοποίησαν ώστε τα αποτελέσματα να ανταποκρίνονται πιο πιστά στην πραγματικότητα ήταν η εξής. Αρχικά μελέτησαν τους κανόνες της μουσικής και τις θεμελιώδεις αρχές της. Στη συνέχεια είδαν πως κάθε ξεχωριστή παράμετρος της μουσικής (ρυθμός, μελωδία) επηρεάζει την ανθρώπινη συμπεριφορά και τέλος συνέθεσαν ειδικά κομμάτια που θα τους οδηγούσαν στα επιθυμητά συμπεράσματα. Τα πειράματά τους απευθύνονταν στις αντιδράσεις του ανθρώπου στα διάφορα ακουστικά ερεθίσματα του ήχου, του ρυθμού και άλλων στοιχείων της μουσικής. Μέσα από τα πειράματά τους, οι ερευνητές διαπίστωσαν πως η μουσική έχει άμεση σχέση με την μεταβολή των ανθρώπινων διαθέσεων, καθώς διαπίστωσαν αλλαγές στις διεργασίες του σώματος όπως αλλαγή στην αρτηριακή πίεση, αλλαγές στην σταθερότητα της αναπνοής και στον καρδιακό παλμό⁵³.

Στη διάρκεια του **20^{ου} αιώνα** εμφανίζονται νέες θεωρίες σχετικά με την ιατρική και σιγά σιγά παρατηρείται και η είσοδος της μουσικής ως θεραπείας, η οποία αποτελεί σημαντικό παράγοντα σε ορισμένα μοντέλα της ιατρικής επιστήμης. Πιο αναλυτικά η μουσική εμφανίζεται στο **ολιστικό μοντέλο υγείας** το οποίο έχει τις ρίζες του στην ιατρική του Ιπποκράτη και υποστηρίζει την «αυτοθεραπευτική δύναμη του κάθε ανθρώπου». Για να υπάρχει δηλαδή υγεία στον άνθρωπο θα πρέπει να συμβαδίζουν σωστά η σωματική, η διανοητική και η συναισθηματική του υπόσταση και όλα τα παραπάνω να ισορροπούν συνολικά με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου⁵⁴.

⁵³ Gouk, P. (2000), *Music Healing in cultural contexts*, Aldershot : Ashgate, σελ. 181-188.

⁵⁴ Μακρής, Ι. & Μακρή, Δ. (2003), *Εισαγωγή στη μουσικοθεραπεία*, Αθήνα: Γρηγόρη, σελ.31.

Η χρονολογική εκκίνηση ενασχόλησης με τον τομέα της μουσικοθεραπείας ήρθε από τη μεριά της Αμερικής, λόγω του 2^{ου} παγκοσμίου πολέμου. Ο ορισμός της μουσικοθεραπείας δόθηκε από την Γερμανική Εταιρία Μουσικοθεραπείας. Η μέθοδος αυτής περιλαμβάνει χρήση της μουσικής ή στοιχείων της για την επίτευξη θεραπευτικών στόχων. Ο στόχος της είναι η αποκατάσταση της ψυχικής και σωματικής υγείας του ανθρώπου⁵⁵.

«Ως επακόλουθο του 2ου παγκοσμίου πολέμου ο πανεπιστημιακός τομέας επεκτάθηκε πάρα πολύ, με τη δημιουργία νέων τομέων και ιδρυμάτων στην επιστήμη και στην ανθρωπιστική επιστήμη. Αυτή η επέκταση διευκολύνθηκε από τον αυξανόμενο αριθμό επιστημονικών δημοσιεύσεων και από συνέδρια μέσω των οποίων τα υπάρχοντα πειθαρχικά όρια επαναπροσδιορίστηκαν και δημιουργήθηκαν και νέοι τομείς. Τα ιδανικά και οι φιλοδοξίες στη μουσική και την ιατρική μεταφράζονται καλύτερα μέσα σε αυτό το πλαίσιο της επέκτασης και των αναδυόμενων τομέων. Πάνω από όλα όμως υπάρχει προσπάθεια να οριστεί η σχέση χρήσης της μουσικής με το ιατρικό επάγγελμα και τους θεσμούς του»⁵⁶.

Εφαπτόμενη στην έρευνα της μουσικοθεραπείας υπήρξε μια επιστημονική ομάδα η οποία δημιουργήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '50 στις ΗΠΑ. Η ονομασία της ήταν American Music Therapy Association-ATMA. Η ομάδα αυτή αποτελεί την πρώτη εταιρία στις κλινικές εφαρμογές της μουσικοθεραπείας. Η δημιουργία της ξεκίνησε λόγω μιας κλινικής παρατήρησης σε νοσοκομεία των ΗΠΑ στα οποία νοσηλεύονταν «...τραυματίες βετεράνοι του Β' παγκοσμίου πολέμου». Παρατήρησαν πως η ανάρρωση των ασθενών σε θαλάμους με ζωντανή μουσική ήταν πιο γρήγορη από ότι σε αυτούς με καθόλου μουσική.

Οι επιστήμονες που ασχολήθηκαν αρχικά με την μουσικοθεραπεία προέρχονταν από τους κλάδους των ψυχολόγων, των μουσικοπαιδαγωγών, των μουσικών και των νοσηλευτών που διέθεταν ήδη γνώσεις μουσικής και κύριο αντικείμενο έρευνάς τους ήταν τα παιδιά ή οι ενήλικες με ειδικές ανάγκες. Επίσης με την πρόοδο της τεχνολογίας (συστήματα fMRI, PET scan) μπορούμε να έχουμε και απεικονιστικά αποτελέσματα της μουσικής στον ανθρώπινο εγκέφαλο⁵⁷.

---

⁵⁵ Παπαδάκη, Α. (2013), *Μουσικοθεραπεία, ο λόγος και η σημασία της*, Πτυχιακή εργασία για το τμήμα μουσικής τεχνολογίας και ακουστικής, σελ. 16-17.

⁵⁶ Gouk, P. (2000), *Music Healing in cultural contexts*, Aldershot : Ashgate, σελ. 176.

⁵⁷ Δρίτσας, Θ. (2003), *Η μουσική ως φάρμακο: μια συμπληρωματική θεραπευτική προσέγγιση στη σύγχρονη ιατρική, Μουσικοκινητικά δρώμενα ως μέσον θεραπευτικής αγωγής*, Αθήνα : Ε.Ι.Ε, σελ. 14-15.

Συμπεράσματα

Καταλήγοντας, συμπεραίνουμε πως η μουσική έπαιξε κυρίαρχο ρόλο στην αρχαία Ελληνική κοινωνία καθώς η χρήση της ήταν πολύπλευρη, μέσα από τον τομέα της διασκέδασης, της θεραπείας, και των τελετουργιών. Αξιοσημείωτη ήταν και η εξεζητημένη μελέτη και παρατήρηση των ιστορικών της αρχαίας Ελλάδας, πάνω στον χαρακτήρα του κάθε μουσικού οργάνου καθώς και το αντίκτυπο που είχε αυτό πάνω στον άνθρωπο. Πολλά παραδείγματα μουσικών θεραπευτικών γεγονότων δείχνουν πως η μουσική είχε ουσιαστική δράση και χρησιμότητα στην τότε κοινωνία.

Η λέξη μουσικοθεραπεία σαν όρος δεν εμφανιζόταν στην αρχαία Ελλάδα. Ωστόσο η θεραπευτική μουσική είχε αρκετά εμφανή ρόλο στην καθημερινή ζωή των αρχαίων. Όπως και στη μουσικοθεραπεία σήμερα, ο ρόλος της ήταν, η αναγνώριση της ασθένειας του ατόμου και εν συνεχεία η θεραπεία του. Πράγμα που συμβαδίζει και με τον σημερινό τελικό στόχο της μουσικοθεραπείας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η θέση της μουσικής στην αρχαία ελληνική κοινωνία, λόγω της εξέχουσας δύναμης που ασκούσε στα μέλη της πολιτείας: εφόσον η μουσική επηρέαζε άμεσα τις δράσεις των πολιτών της, και η χρήση της αντίστοιχα γινόταν με αυστηρό έλεγχο από το κράτος, με νόμους που όριζαν την ακρόαση συγκεκριμένης μουσικής. Μια μέθοδος που οι σημερινοί πολίτες θα σχολίαζαν ως αρκετά οπισθοδρομική. Η ποικιλία των μουσικών στυλ και παραδόσεων στην σημερινή κοινωνία, καθώς και η ανάπτυξη του τομέα των μέσων ενημέρωσης, έχουν καταστήσει αυτή τη μέθοδο ελέγχου αδύνατη για τα σημερινά δεδομένα. Αλλά και από μέρους των πολιτών, μια τέτοια θεσμοθέτηση δεν θα ήταν αποδεκτή σύμφωνα με τις σύγχρονες αντιλήψεις που θέλουν τον πολίτη πιο ελεύθερο και ανοιχτό στην σκέψη, και με την δυνατότητα της ελεύθερης επιλογής, ιδιαίτερα στον τομέα της ψυχαγωγίας. Ωστόσο στην αρχαία κοινωνία αυτού του είδους ο περιορισμός είχε σχέση με την κοινωνική εμπειρία που σχετιζόταν με το κοινωνικό όφελος.

Σε σχέση με τις απόψεις των αρχαίων φιλοσόφων, βλέπουμε πως ο Πυθαγόρας όπως και ο Αριστοτέλης χρησιμοποιούσαν τη μουσική κατά τη διάρκεια της ημέρας για λόγους χαλάρωσης, στο ξεκίνημα της ημέρας, στην κατάκλιση αλλά και μετά από την δουλειά. Δεν μπορούμε να πούμε με σιγουριά αν όντως κάτι τέτοιο ισχύει στην σημερινή κοινωνία. Παρ' όλα αυτά η χρήση της μουσικής στην καθημερινότητα του σύγχρονου ανθρώπου είναι αρκετά συχνή.

Γενικότερα, πέρα από πιο συγκεκριμένες παρατηρήσεις μπορούμε να πούμε ότι στην Αρχαία Ελληνική κοινωνία μία από τις βασικές χρήσεις της μουσικής ήταν η θεραπευτική και ότι η γνώση αυτή των αρχαίων ελλήνων, συστηματοποιείται ως ένα βαθμό από τους εκάστοτε φιλοσόφους και μουσικοθεωρητικούς. Είναι σημαντικό επίσης ότι οι αρχαίοι φαίνεται να αντιμετωπίζουν τον ανθρώπινο οργανισμό, όσον αφορά την θεραπεία του, σαν ολότητα και ότι αυτή η αντίληψη σχετίζεται και με την χρήση της μουσικής ως θεραπευτικό μέσον.

Εν κατακλείδι, οι αρχαίοι Έλληνες ιστορικοί αποτελούν αναμφισβήτητα σημαντικό υπόβαθρο και πηγή πολλών πληροφοριών για τις σύγχρονες μελέτες πάνω στην

μουσικοθεραπεία. Σημαντικές έρευνες διενεργούνται με καινούρια μέσα πλέον, και παρατηρείται μια ανακάλυψη και εξέλιξη της θεραπευτικής της χρήσης.

Παράρτημα αρχαίων κειμένων⁵⁸

1. Το ήθος που προβάλλει η μουσική στην ψυχή του ανθρώπου

A. 16. Πλουτάρχου *Ἠθικά*, *Πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν*. F 20.

«ὅτι μουσική φαύλη καὶ ἄσματα πονηρὰ καὶ λόγοι μοχθηρὰς ὑποθέσεις λαμβάνοντες, ἀκόλαστα ποιοῦσιν ἦθη καὶ βίους ἀνάνδρους καὶ ἀνθρώπους τρυφήν καὶ μαλακίαν καὶ γυναικοκρασίαν ἀγαπῶντας».

L.C.L., Πλουτάρχου *Ἠθικά*, τόμος I, 1960, σελ. 100.

2. Μουσική για τα νήπια

Κατερίνα Παπαοικονόμου–Κηπουροῦ

A. 103. Σέξτου Ἐμπειρικοῦ VI, 32.

«νήπια γοῦν ἐμμελοῦς μινυρίσματος κατακούοντα κοιμίζεται »
Σόλωνος Μιχαηλίδη, ὅπου ἀνωτέρω, ²1989, σελ. 212.

3. Η χρήση της μουσικής στην κοινωνία

A. 105. Ἰσοκράτους *Εὐαγόρας* 9, 1.

«Ὅρῶν, ὦ Νικόκλεις, τιμῶντά σε τὸν τάφον τοῦ πατρὸς οὐ μόνον τῷ πλήθει καὶ τῷ κάλλει τῶν ἐπιφερομένων, ἀλλὰ καὶ χοροῖς καὶ μουσικῇ καὶ γυμνικοῖς ἀγῶσι, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἵππων τε καὶ τριήρων ἀμίλλαις, καὶ λείποντ' οὐδεμίαν τῶν τοιούτων ὑπερβολήν, ἡγησάμην Εὐαγόραν, εἴ τίς ἐστιν αἴσθησις τοῖς τετελευτηκόσι περὶ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων, εὐμενῶς ἀποδέχεσθαι καὶ ταῦτα, καὶ χαίρειν ὀρῶντα τήν τε περὶ αὐτὸν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν σὴν μεγαλοπρέπειαν».

L.C.L., Ἰσοκράτους τόμος III, 1961, σελ. 4.

⁵⁸ Παπαοικονόμου-Κηπουροῦ, Κ. (2007), *Η μουσική στην Αρχαία Ελλάδα*, Αθήνα: Γεωργιάδης "Βιβλιοθήκη των Ελλήνων", (1: σελ. 298, 2,3: σελ. 318, 4,6: σελ. 319, 5: σελ. 296.)

4. Χρήση του αυλού

A. 111. Λουκιανοῦ *Περὶ ὀρχήσεως* 10.

«Λακεδαιμόνιοι μὲν, ἄριστοι Ἑλλήνων εἶναι δοκοῦντες, παρὰ Πολυδεύκους καὶ Κάστορος καρυατίζειν μαθόντες (ὀρχήσεως δὲ καὶ τοῦτο εἶδος, ἐν Καρύαις τῆς Λακωνικῆς διδασκόμενον) ἅπαντα μετὰ Μουσῶν ποιοῦσιν, ἄχρι τοῦ πολεμεῖν πρὸς αὐλὸν καὶ ῥυθμὸν καὶ εὐτακτον ἔμβασιν τοῦ ποδός· καὶ τὸ πρῶτον σύνθημα Λακεδαιμονίοις πρὸς τὴν μάχην ὁ αὐλὸς ἐνδίδωσιν· τοιγαροῦν καὶ ἐκράτουν ἅπάντων, μουσικῆς αὐτοῖς καὶ εὐρυθμίας ἡγουμένης. Ἴδοις δ' ἂν νῦν ἔτι καὶ τοὺς ἐφήβους αὐτῶν οὐ μείον ὀρχεῖσθαι ἢ ὄπλομαχεῖν μανθάνοντας»

L.C.L., Λουκιανοῦ τόμος V, 1962, σελ. 224.

5. Λύρα και αρμονία

Κατερίνα Παπαοικονόμου-Κηπουροῦ

A. 5. Πλάτωνος *Φαίδων*, 85 E.

«Ἡ ἀρμονία ἀόρατόν τι καὶ ἀσώματον καὶ πάγκαλόν τι καὶ θεῖόν ἐστι ἐν τῇ ἡρμωσμένῃ λύρᾳ».

L.C.L., Πλάτωνος τόμος I, 1960, σελ. 296.

6. Η παιδαγωγική σημασία της κιθάρας

A. 109. Πλάτωνος *Πρωταγόρας*, 326 A-B.

«Οἱ τ' αὖ κιθαρισταὶ ... καὶ τοὺς ῥυθμούς τε καὶ τὰς ἀρμονίας ἀναγκάζουσιν οἰκειοῦσθαι τὰς ψυχὰς τῶν παιδῶν, ἵνα ἡμερώτεροί τε ᾧσι, καὶ εὐρυθμότεροι καὶ εὐαρμωσσότεροι γιγνόμενοι, χρήσιμοι ᾧσιν εἰς τὸ λέγειν τε καὶ πράττειν· πᾶς γὰρ ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου εὐρυθμίας τε καὶ εὐαρμωστίας δεῖται».

L.C.L., Πλάτωνος *Λάχης, Πρωταγόρας, Μένων, Εὐθύδημος*, 1962, σελ. 144.

7. Χαρακτήρας των αρμονιών και ρυθμός

καὶ συνεσθηκό τως μᾶλλον, οἷον πρὸς τὴν μιξολυδιστὶ καλου-
μένην, πρὸς δὲ τὰς μαλακωτέρας τὴν διάνοιαν, οἷον πρὸς
τὰς ἀνειμένους, μέσως δὲ καὶ καθεσθηκό τως μάλιστα πρὸς
ἐτέραν, οἷον δοκεῖ ποιεῖν ἡ δωριστὶ μόνη τῶν ἀρμονιῶν, ἐνθου-
(5) σιαστικὸς δ' ἡ φρυγιστὶ. ταῦτα γὰρ καλῶς λέγουσιν οἱ περὶ
τὴν παιδείαν ταύτην πεφιλοσοφηκότες λαμβάνουσι γὰρ τὰ
μαρτύρια τῶν λόγων ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων). τὸν αὐτὸν δὲ
τρόπον ἔχει καὶ τὰ περὶ τοῦ ρυθμοῦ (οἱ μὲν γὰρ ἦθος ἔχουσι
στασιμώτερον οἱ δὲ κινητικόν, καὶ τούτων οἱ μὲν φορ-
(10) τικωτέρας ἔχουσι τὰς κινήσεις οἱ δὲ ἐλευθεριωτέρας). ἐκ
μὲν οὖν τούτων φανερόν ὅτι δύναται ποιεῖν τὴν ψυχὴν
ἦθος ἢ μουσικὴ παρασκευάζειν, εἰ δὲ τοῦτο δύναται ποιεῖν,
δῆλον ὅτι προσακτέον καὶ παιδευτέον ἐν αὐτῇ τοῦ νέου.
ἔστι δὲ ἀρμόττουσα πρὸς τὴν φύσιν τὴν τηλικαύτην ἢ δι-
(15) δασκαλίαν τῆς μουσικῆς· οἱ μὲν γὰρ νέοι διὰ τὴν ἡλικίαν
ἀνήδυντον οὐθέν ἐμπομένους ἐκόπτεται, ἡ δὲ μουσικὴ φύσει τῶν
ἡδυσμάτων ἐστίν. καὶ τις ἔοικε συγγένεια ταῖς ἀρμονίαις
καὶ τοῖς ρυθμοῖς εἶναι· διὸ πολλοὶ φασὶ τῶν σοφῶν οἱ
μὲν ἀρμονίαν εἶναι τὴν ψυχὴν, οἱ δ' ἔχειν ἀρμονίαν⁵⁹.

8. Συσχετισμός τρόπων μετὰ τὴν ἀνθρώπινη συμπεριφορά

χαίρων ὑπερφυῶς, θεώμενος ἅμα τὸν τελέγοντα καὶ τὰ
λεγόμενα ὅτι πρέποντα ἀλλήλοις καὶ ἀρμόττοντά ἐστι. καὶ
κομιδῇ μοι δοκεῖ μουσικὸς ὁ τοιοῦτος εἶναι, ἀρμονίαν καλ-
λίστην ἡρμωσμένος οὐλύραν οὐδὲ παιδιᾶς ὄργανα, ἀλλὰ τῶ
ὄντι [ζῆν ἡρμωσμένος οὖν] αὐτὸς αὐτοῦ τὸν βίον σύμφωνον
τοῖς λόγοις πρὸς τὰ ἔργα, ἀτεχνῶς δωριστὶ ἀλλ' οὐκ ἰαστί,
οἷομαι δὲ οὐδὲ φρυγιστὶ οὐδὲ λυδιστὶ, ἀλλ' ἢ περὶ μόνη Ἑλ-
ληνικὴ ἐστὶν ἀρμονία⁶⁰.

⁵⁹ Ἀριστοτέλης Πολιτικά 1340b.

⁶⁰ Πλάτωνας Λάχης 188d

9. Περί μουσικής επιρροής

τὸ δέ γε κατὰ τὴν τοῦ σώματος κίνησιν ῥυθμὸν ἐν κοινὸν τῆς φωνῆς εἴχε
κινήσει, σχῆμα δὲ ἴδιον. [673a] ἐκεῖ δὲ μέλος ἢ τῆς φωνῆς κίνησις.
τὰ μὲν τοίνυν τῆς φωνῆς μέχρι τῆς ψυχῆς πρὸς ἀρετὴν παιδείας οὐκ οἶδ'
ὅντινα τρόπον ὠνομάσαμεν μουσικὴν.

τὰ δέ γε τοῦ σώματος, ἃ παιζόντων ὀρχησιν εἴπομεν, ἐὰν μέχρι τῆς τοῦ
σώματος ἀρετῆς ἢ τοιαύτη κίνησις γίγνηται, τὴν ἔντεχνον ἀγωγὴν ἐπιτο
τοιοῦτον αὐτοῦ γυμναστικὴν προσείπωμεν⁶¹.

10. Η ακαταλληλότητα του αυλού για την εκπαίδευση⁶²

τῆς ἄλλης· ἔτι δὲ οὐκ ἔστιν ὁ αὐλὸς ἠθικὸν ἀλλὰ μάλλον ὀργιαστικόν,
ὥστε πρὸς τοὺς τοιούτους αὐτῷ καιροὺς χρηστέον ἐν οἷς ἡ θεωρία κάθα-
ρσιν μάλλον δύναται ἢ μάθησιν. προσθῶμεν δὲ ὅτι συμβέβηκεν ἐναντίον
αὐτῷ πρὸς παιδείαν καὶ τὸ κωλύειν τῷ λόγῳ χρῆσθαι τὴν αὐλήσιν. διὸ
καλῶς ἀπεδοκίμασαν οἱ πρότερον αὐτοῦ τὴν χρῆσιν ἐκ τῶν νέων καὶ τῶν
ἐλευθέρων, καίπερ χρησάμενοι τὸ πρῶτον αὐτῷ. σχολαστικώτεροι γὰρ γι-
γνόμενοι διὰ τὰς εὐπορίας καὶ μεγαλοψυχότεροι πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἔτι τε
καὶ πρότερον καὶ μετὰ τὰ Μηδικὰ φρονηματισθέντες ἐκ τῶν ἔργων, πά-
σης ἤπτοντο μαθήσεως, οὐδὲν διακρίνοντες ἀλλ' ἐπιζητοῦντες, διὸ καὶ
τὴν αὐλητικὴν ἤγαγον πρὸς τὰς μαθήσεις. καὶ γὰρ ἐν Λακεδαιμονίᾳ τις

11. Τρόποι της μουσικής και κράτος

[424c] μὴ πολλάκις τὸν ποιητὴν τις οἶηται λέγειν οὐκ ἄσματα νέα ἀλλὰ τρόπον
ὥδης νέον, καὶ τοῦτο ἐπαινεῖ. δεῖ δ' οὐτ' ἐπαινεῖν τὸν τοιοῦτον οὐτε
ὕπολαμβάνειν. εἶδος γὰρ καινὸν μουσικῆς μεταβάλλειν εὐλαβητέον ὡς ἐν ὄλω
κινδυνεύοντα· οὐδαμοῦ γὰρ κινεῖται μουσικῆς τρόποι ἀνευ πολιτικῶν νόμων
τῶν μεγίστων, ὡς φησὶ τε Δάμων καὶ ἐγὼ πείθομαι.

Καὶ ἐμὲ τοίνυν, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος, θές τῶν πεπεισμένων.⁶³

⁶¹ Πλάτωνας Νόμοι 673a

⁶² Katsanevaki, A. (2010), "Musical contests: A Contribution to a technical Development or a Dissolution of the "Lofty and Hellenic style"? Approaching historical Sources in the field of Ethnomusicology." *Proceedings of the IVth International Meeting of MOISA, Lecce, 28-30 October 2010*, σελ. 166- 192, Αριστοτέλης Πολιτικά 1341 a.

⁶³ Πλάτωνας πολιτεία Δ' 424 C

12. Επίδραση της μουσικής στον άνθρωπο

Ἄρ' οὐ ν, ἦ ν δ' ἐ γώ, ὦ Γλαύ κων, τοῦ των ἔ νεκα κυριωτά τη
ἐ ν μουσικῇ τροφή , ὅ τι μά λιστα καταδύ εται εἰ ς τὸ ἐ ντὸ ς τῆ ς
ψυχῆ ς ὅ τε ῥ υθμὸ ς καὶ ἀ ρμονί α, καὶ ἐ ρρωμενέ στατα ἄ πτεται
αὐ τῆ ς φέ ροντα τῆ ν εὐ σχημοσύ νην, καὶ ποιεῖ εὐ σχή μονα,
[401e] ἐ ἀ ν τις ὁ ρθῶ ς τραφεῖ , εἰ δὲ μή , τοῦ ναντί ον; καὶ ὅ τι αὖ τῶ ν
παραλειπομέ νων καὶ μὴ καλῶ ς δημιουργηθέ ντων ἢ μὴ καλῶ ς
φύ ντων ὁ ξύ τατ' ἀ ν αἰ σθά νοιτο ὃ ἐ κεῖ τραφεῖ ς ὡ ς ἔ δει, καὶ
ὁ ρθῶ ς δὴ δυσχεραί νων τὰ με ν καλὰ ἐ παινοῖ καὶ χαί ρων καὶ
καταδεχόμε νος εἰ ς τῆ ν ψυχῆ ν τρέ φοιτ' ἀ ν ἀ π' αὐ τῶ ν καὶ
[402a] γί γνοιτο καλό ς τε κά γαθό ς, τὰ δ' αἰ σχρὰ ψέ γοι τ' ἀ ν ὁ ρθῶ ς
καὶ μισοῖ ἔ τι νέ ος ὦ ν, πρὶ ν λό γον δυνατὸ ς εἶ ναι λαβεῖ ν,
ἐ λθόντος δὲ τοῦ λό γου ἀ σπάζοιτ' ἀ ν αὐ τὸ ν γνωρί ζων δι'
οἱ κειό τητα μά λιστα ὃ οὐ τω τραφεῖ ς;
'Εμοὶ γοῦ ν δοκεῖ , ἔ φη, τῶ ν τοιού των ἔ νεκα ἐ ν μουσικῇ
εἶ ναι ἡ τροφή ⁶⁴.

13. Σχέση ἀ ρμονίας ἀ νθρώπου

λόγος τε γὰ ρ ἐ π' αὐ τὰ ταῦ τα τέτακται, τῆ ν μεγίστην συμβαλλόμενος εἰ ς αὐ τὰ
μοῖ ραν, ὅ σον τ' αὖ μουσικῆ ς
[47d] φωνῆ χρήσιμον πρὸ ς ἀ κοῆ ν ἔ νεκα ἀ ρμονίας ἐ στί δοθέν. ἡ δὲ ἀ ρμονία,
συγγενεῖ ς ἔ χουσα φορὰ ς ταῖ ς ἐ ν ἡ μῖ ν τῆ ς ψυχῆ ς περιόδοις, τῶ μετὰ νοῦ
προσχρωμένῳ Μούσαις οὐ κ ἐ φ' ἡ δονῆ ν ἄ λογον καθάπερ νῦ ν εἶ ναι δοκεῖ
χρήσιμος, ἀ λλ' ἐ πὶ τῆ ν γεγонуῖ αν ἐ ν ἡ μῖ ν ἀ νάρμοστον ψυχῆ ς περίοδον εἰ ς
κατακόσμησιν καὶ συμφωνίαν ἐ αυτῇ σύμμαχος ὑ πὸ Μουσῶ ν δέδοται: καὶ
ῥ υθμὸ ς αὖ διὰ τῆ ν ἄ μετρον ἐ ν ἡ μῖ ν καὶ χαρίτων
[47e] ἐ πιδεᾶ γιγνομένην ἐ ν τοῖ ς πλείστοις ἔ ξιν ἐ πίκουρος ἐ πὶ ταῦ τὰ ὑ πὸ
τῶ ν αὐ τῶ ν ἐ δόθη ⁶⁵.

⁶⁴ Πλάτωνας Πολιτεία 401d–402a

⁶⁵ Πλάτωνας Τίμαιος 47c-e

14. Τα είδη της μουσικής που αρμόζει να ακούει ο σωστός πολίτης

1342a φανερόν ὅτι χρηστέον μὲν πάσαις ταῖς ἀρμονίαις, οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον πάσαις χρηστέον, ἀλλὰ πρὸς μὲν τὴν παιδείαν ταῖς ἡθικωτάταις, πρὸς δὲ ἀκρόασιν ἐτέρων χειρουργούντων καὶ ταῖς πρακτικαῖς καὶ ταῖς ἐνθουσιαστικαῖς. ὁ [5] γὰρ περὶ ἐνίας συμβαίνει πάθος ψυχᾶς ἰσχυρῶς, τοῦτο ἐν πάσαις ὑπάρχει, τῷ δὲ ἥττον διαφέρει καὶ τῷ μᾶλλον, οἷον ἕλεος καὶ φόβος, ἔτι δ' ἐνθουσιασμός: καὶ γὰρ ὑπὸ ταύτης τῆς κινήσεως κατοκώχμοι τινὲς εἰσιν, ἐκ τῶν δ' ἰερῶν μελῶν ὁρῶμεν τούτους, ὅταν χρήσονται τοῖς ἐξοργιάζουσι [10] τὴν ψυχὴν μέλεσι, καθισταμένους ὥσπερ ἰατρείας τυχόντας καὶ καθάρσεως: ταῦτο δὴ τοῦτο ἀναγκαῖον πάσχειν καὶ τοὺς ἐλεήμονας καὶ τοὺς φοβητικούς καὶ τοὺς ὀλως παθητικούς, τοὺς ἄλλους καθ' ὅσον ἐπιβάλλει τῶν τοιούτων ἐκάστω, καὶ πᾶσι γίνεσθαι τινὰ κάθαρσιν καὶ κουφίζεσθαι [15] μεθ' ἡδονῆς. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ μέλη τὰ πρακτικὰ παρέχει χαρὰν ἀβλαβῆ τοῖς ἀνθρώποις: διὸ ταῖς μὲν τοιαύταις ἀρμονίαις καὶ τοῖς τοιούτοις μέλεσιν θετέον τοὺς τὴν θεατρικὴν μουσικὴν μεταχειριζομένους ἀγωνιστάς: ἐπεὶ δ' ὁ θεατὴς διττός, ὁ μὲν ἐλεύθερος καὶ πεπαιδευμένος, ὁ δὲ [20] φορτικὸς ἐκ βαναύσων καὶ θητῶν καὶ ἄλλων τοιούτων συγκείμενος, ἀποδοτέον ἀγῶνας καὶ θεωρίας καὶ τοῖς τοιούτοις πρὸς ἀνάπαυσιν: εἰσὶ δὲ ὥσπερ αὐτῶν αἱ ψυχαὶ παρεστραμμέναι τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως οὕτω καὶ τῶν ἀρμονιῶν παρεκβάσεις εἰσὶ καὶ τῶν μελῶν τὰ σύντονα καὶ παρακεχρωσμένα, [25] ποιεῖ δὲ τὴν ἡδονὴν ἐκάστοις τὸ κατὰ φύσιν οἰκεῖον, διόπερ ἀποδοτέον ἐξουσίαν τοῖς ἀγωνιζομένοις πρὸς τὸν θεατὴν τὸν τοιοῦτον τοιοῦτω τινὶ χρῆσθαι τῷ γένει τῆς μουσικῆς. πρὸς δὲ παιδείαν, ὥσπερ εἴρηται, τοῖς ἡθικοῖς τῶν μελῶν χρηστέον καὶ ταῖς ἀρμονίαις ταῖς τοιαύταις. τοιαύτη [30] δ' ἡ δωριστί, καθάπερ εἴπομεν πρότερον: δέχεσθαι δὲ δεῖ καὶ τινὰ ἄλλην ἢ μὴν δοκιμάζουσιν οἱ κοινῶν τῆς ἐν φιλοσοφίᾳ διατριβῆς καὶ τῆς περὶ τὴν μουσικὴν παιδείας. ὁ δ' ἐν τῇ Πολιτείᾳ Σωκράτης οὐ καλῶς τὴν φρυγιστὴν μόνην καταλείπει μετὰ τῆς δωριστί, καὶ ταῦτα ἀποδοκίμασας τῶν ὀργάνων τὸν αὐτόν. 1342b ἔχει γὰρ τὴν αὐτὴν δύναμιν ἡ φρυγιστὴ τῶν ἀρμονιῶν ἢ νπερ αὐτὸς ἐν τοῖς ὀργάνοις: ἄμφω γὰρ ὀργιαστικὰ καὶ παθητικά: [δηλοῖ δ' ἡ ποίησις]. πᾶσα γὰρ βακχεία καὶ πᾶσα ἡ τοιαύτη κίνησις [5] μάλιστα τῶν ὀργάνων ἐστὶν ἐν τοῖς αὐλοῖς, τῶν δ' ἀρμονιῶν ἐν τοῖς φρυγιστῶν μέλεσι λαμβάνει ταῦτα τὸ πρέπον. <δηλοῖ δ' ἡ ποίησις,> οἷον ὁ διθύραμβος ὁ μολογουμένως εἶναι δοκεῖ Φρύγιον. καὶ τούτου πολλὰ παραδείγματα λέγουσιν οἱ περὶ τὴν σύνεσιν ταύτην, ἄλλα τε καὶ ὅτι Φιλόξενος ἐγχειρήσας ἐν [10] τῇ δωριστί ποιῆσαι [διθύραμβον] τοὺς Μύσους οὐχ οἷός τ' ἦν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐξέπεσεν εἰς τὴν φρυγιστὴ τὴν προσήκουσαν ἀρμονίαν πάλιν. περὶ δὲ τῆς δωριστί πάντες ὁμολογοῦσιν ὡς στασιμωτάτης οὔσης καὶ μάλιστα ἦθος ἐχούσης ἀνδρεῖον.⁶⁶

⁶⁶ Αριστοτέλης Πολιτικά 1342 a – 1342 b 10

15. Περί μετατροπικών κουρδισμάτων

[530c] τὸ φύσει φρόνιμον ἐν τῇ ψυχῇ ἐξ ἀχρήστου ποιήσιν.

ἢ πολλαπλάσιον, ἔφη, τὸ ἔργον ἢ ὡς νῦν ἀστρονομεῖται προστάτεις.
οἷμαι δέ γε, εἶπον, καὶ τᾶλλα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον προστάξιν ἡμᾶς, ἐάν τι
ἡμῶν ὡς νομοθετῶν ὁ φελοῦς ἦ. ἀλλὰ γάρ τι ἔχεις ὑπομνήσαι τῶν προσηκόντων
μαθημάτων;

οὐκ ἔχω, ἔφη, νῦν γ' οὐ τωσί.

οὐ μὴν ἔν, ἀλλὰ πλείω, ἢ νδ' ἐγώ, εἴδη παρέχεται ἡ φορά, [530d] ὡς ἐγώμαι.
τὰ μὲν οὖν πάντα ἴσως ὁστις σοφὸς ἐξεῖναι πεῖν: ἂν δὲ καὶ ἡμῖν προφανῆ,
δύο.

ποῖα δὴ;

πρὸς τούτω, ἢ νδ' ἐγώ, ἀντίστροφον αὐτοῦ.

τὸ ποῖον;

κινδυνεύει, ἔφην, ὡς πρὸς ἀστρονομίαν ὁ μματα πέπηγεν, ὡς πρὸς ἐναρμόνιον
φορὰν ὄτα παγῆναι, καὶ αὐταὶ ἀλλήλων ἀδελφαί τινες αἰεὶ ἐπιστῆμαι εἶναι, ὡς
οἷτε Πυθαγόρειοί φασιν καὶ ἡμεῖς, ὧν Γλαύκων, συγχωροῦμεν. ἢ πῶς ποιοῦμεν;
οὐ τως, ἔφη. [530e]

οὐκοῦν, ἢ νδ' ἐγώ, ἐπειδὴ πολὺ τὸ ἔργον, ἐκείνων πευσόμεθα πῶς λέγουσι
περὶ αὐτῶν καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς τούτοις: ἡμεῖς δὲ παρὰ πάντα ταῦτα
φυλάξομεν τὸ ἡμέτερον.

ποῖον;

μή ποτ' αὐτῶν τι ἀτελὲς ἐπιχειρῶσιν ἡμῖν μανθάνειν οὐς θρέψομεν, καὶ οὐκ
ἐξῆκον ἐκεῖσε αἰεὶ, οἷ πάντα δεῖ ἀφήκειν, οἷον ἄρτι περὶ τῆς ἀστρονομίας
ἐλέγομεν. ἢ οὐκοῦν σθ' ὅτι [531a] καὶ περὶ ἀρμονίας ἔτερον τοιοῦτον
ποιοῦσι; τὰς γὰρ ἀκουόμενας αὐτῶν συμφωνίας καὶ φθόγγους ἀλλήλοις
ἀναμετροῦντες ἀνήνυτα, ὡσπερ οἱ ἀστρονόμοι, πονοῦσιν.

νῆ τοῦς θεοῦς, ἔφη, καὶ γελοῖως γε, πυκνώματ' ἄτα ὀνομάζοντες καὶ
παραβάλλοντες τὰ ὄτα, οἷον ἐκ γειτόνων φωνῆν θηρεύομενοι, οἷ μὲν φασιν ἔτι
κατακούειν ἐν μέσῳ τινὰ ἡχῆν καὶ σμικρότατον εἶναι τοῦ τοῦ διάστημα, ὧν
μετρητέον, οἷ δὲ ἀμφισβητοῦντες ὡς ὁμοῖον ἢ δὴ φθεγγομένων, ἀμώτεροι
[531b] ὄτα τοῦ νοῦ προστησάμενοι.

σὺ μὲν, ἢ νδ' ἐγώ, τοῦς χρηστοῦς λέγεις τοῦς ταῖς χορδαῖς πράγματα
παρέχοντας καὶ βασανίζοντας, ἐπιτῶν κολλόπων στρεβλοῦντας: ἵνα δὲ μὴ
μακροτέρα ἢ εἰκῶν γίγηται πλήκτρῳ τε πληγῶν γινομένων καὶ κατηγορίας πέρι
καὶ ἐξαρνήσεως καὶ ἀλαζονείας χορδῶν, παύομαι τῆς εἰκόνης καὶ οὐ φημι
τούτους λέγειν, ἀλλ' ἐκείνους οὐς ἐφαμεν νυνδὴ περὶ ἀρμονίας ἐρῆσθαι.
ταῦτὸν γὰρ ποιοῦσι τοῖς ἐν τῇ [531c] ἀστρονομίᾳ: τοῦς γὰρ ἐν ταύταις ταῖς

συμφωνίαις ταῖς ἀκουόμεναις ἀριθμοῦς ζητοῦσιν, ἀλλ' οὐκ εἰς προβλήματα
ἀνάσιν, ἐπισκοπεῖν τίνες σύμφωνοι ἀριθμοὶ καὶ τίνες οὐ, καὶ διὰ τί ἐκάτεροι.

δαιμόνιον γάρ, ἔφη, πρᾶγμα λέγεις.

χρήσιμον μὲν οὐκ ἔστιν, ἢ νδ' ἐγώ, πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ ζήτησιν,
ἄλλως δὲ μεταδιωκόμενον ἄχρηστον.

εἰ κός γ', ἔφη.

οἷμαι δέ γε, ἢ νδ' ἐγώ, καὶ ἡ τούτων πάντων ὧν διεληλύθαμεν [531d] μέθοδος
ἐὰν μὲν ἐπιτῆν ἀλλήλων κοινωνίαν ἀφίκτηται καὶ συγγένειαν, καὶ
συλλογισθῆταὺτα ἢ ἐστὶν ἀλλήλοισι οἰκεῖα, φέρειν τι αὐτῶν εἰς ἄ
βουλόμεθα τὴν πραγματείαν καὶ οὐκ ἀνόνητα πονεῖσθαι, εἰ δὲ μή, ἀνόνητα.
καὶ ἐγώ, ἔφη, οὐτω μαντεύομαι. ἀλλὰ πάμπλουτο ἔργον λέγεις, ὧς Σώκρατες.
τοῦ προοιμίου, ἢ νδ' ἐγώ, ἢ τίνος λέγεις; ἢ οὐκ ἴσμεν ὅτι πάντα ταῦτα
προοιμίᾳ ἐστὶν αὐτοῦ τοῦ νόμου ὃν δεῖ μαθεῖν; οὐ γάρ που δοκοῦσιν ἡμεῖς
ταῦτα δεινοὶ διαλεκτικοὶ ⁶⁷.

16. Πολύχορδα ὄργανα, ὕφος ρυθμοῦ

[399c] πράττοντά τε καὶ τὰ ἀποβαίνοντα ἀγαπῶντα. ταύτας δύο ἀρμονίας,
βίαιον, ἐκούσιον, δυστυχούντων, εὐτυχούντων, σωφρόνων, ἀνδρείων [ἀρμονίας]
αἵ τινες φθόγγους μιμήσονται κάλλιστα, ταύτας λεῖπε. Ἄλλ', ἢ δ' ὅς, οὐκ
ἄλλας αἰτεῖς λείπειν ἢ ἄς νυνδὴ ἐγὼ ἔλεγον.

Οὐκ ἄρα, ἢ νδ' ἐγώ, πολυχορδίας γε οὐδὲ παναρμονίου ἢ μὴν δεήσει ἐν ταῖς
ᾠδαῖς τε καὶ μέλεσιν.

Οὐ μοι, ἔφη, φαίνεται.

Τριγώνων ἄρα καὶ πενταγώνων καὶ πάντων ὀργάνων ὅσα [399d] πολύχορδα καὶ
πολυαρμονία, δημιουργοῦς οὐ θρέψομεν.

Οὐ φαινόμεθα.

Τί δέ; αὐλοποιούσῃ ἢ αὐλητὰς παραδέξῃ εἰς τὴν πόλιν; ἢ οὐ τοῦτο
πολυχορδοτάτον, καὶ αὐτὰ τὰ παναρμονία αὐλοῦ τυγχάνει ὄντα μίμημα;

Δὴ λαδὴ, ἢ δ' ὅς.

Λύρα δὴ σοι, ἢ νδ' ἐγώ, καὶ κιθάρα λείπεται [καὶ] κατὰ πόλιν χρήσιμα· καὶ αὐ
κατ' ἀγροῦς τοῖς νομεῦσι σύριγγ' ἄν τις εἴη.

Ὡς γοῦν, ἔφη, ὁ λόγος ἢ μὴν σημαίνει.

[399e] Οὐ δέν γε, ἢ νδ' ἐγώ, καινὸν ποιοῦμεν, ὧς φίλε, κρίνοντες τὸν ἄλλο
καὶ τὰ τοῦ ἄλλου ὄργανα πρὸ Μαρσύου τε καὶ τῶν ἐκείνου ὀργάνων.

Μὰ Δία, ἢ δ' ὅς, οὐ μοι φαινόμεθα.

Καὶ νῆ τὸν κύνα, εἴ ποιν, λελήθαμέν γε διακαθαίροντες πάλιν ἢ νδ' ἄρτι τρυφᾶν
ἔφαμεν πόλιν.

Σωφρονοῦντές γε ἡμεῖς, ἢ δ' ὅς.

⁶⁷ Πλάτωνας Πολιτεία 530 c -531 d

” Ἰθι δὴ, ἔφην, καὶ τὰ λοιπὰ καθαίρωμεν. ἐ πόμενον γὰρ δὴ ταῖς ἀρμονίαις ἂν ἤμῃν εἴη τὸ περὶ ῥυθμούς, μὴ ποικίλους αὐτοῦς διώκειν μηδὲ παντοδαπὰς βάσεις, ἀλλὰ βίου ῥυθμοῦς ἰδεῖν κοσμίου τε καὶ ἀνδρείου τίνες εἰσίν· οὐς ἰδόντα τὸν [400a] πόδα τῷ τοιοῦτου λόγῳ ἀναγκάζειν ἔπεσθαι καὶ τὸ μέλος, ἀλλὰ μὴ λόγον ποδί τε καὶ μέλει. οἳ τινες δ’ ἂν εἴεν οὔτοι οἱ ῥυθμοί, σὸν ἔργον, ὥσπερ τὰς ἀρμονίας, φράσαι.

’ Ἀλλὰ μὰ Δί’, ἔφη, οὐκ ἔχω λέγειν. ὅτι μὲν γὰρ τρί’ ἄττα ἐστὶν εἴδη ἐξ ὧν αἱ βάσεις πλέκονται, ὥσπερ ἐν τοῖς φθόγγοις τέτταρα, ὅθεν αἱ πᾶσαι ἀρμονίαι, τεθεαμένους ἂν εἴποιμι· ποῖα δὲ ὁ ποίου βίου μιμήματα, λέγειν οὐκ ἔχω⁶⁸.

17. Περί διθυράμβου⁶⁹

Ὅμοίως δὲ καὶ Μελανιπιδῆς ὁ μελοποιὸς ἐπιγενόμενος οὐκ ἐνέμεινε τῇ προϋπαρχούσῃ μουσικῇ, ἀλλ’ οὐδὲ Φιλόξενος οὐδὲ Τιμόθεος· οὗτος γάρ, ἑπταφθόγγου τῆς λύρας ὑπαρχούσης ἕως εἰς Τέρπανδρον τὸν Ἀντισσαῖον, διέρριψεν εἰς πλείονας φθόγγους. ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀύλητικὴ ἀφ’ ἀπλουστέρως εἰς ποικιλωτέραν μεταβέβηκε μουσικῇ· τὸ γὰρ παλαιόν, ἕως εἰς Μελανιπιδῆν τὸν τῶν διθυράμβων ποιητὴν, συμβεβήκει τοὺς ἀύλητάς παρὰ τῶν ποιητῶν λαμβάνειν τοὺς μισθοὺς, πρωταγωνιστοῦσης δηλονότι τῆς ποιήσεως, τῶν δ’ ἀύλητῶν ὑπηρετούντων τοῖς διδασκάλοις.
(Ps. Plut. *Mus.* 1141c 7 – 1141d 5).

18. Περί σωστής μουσικῆς ἐκπαίδευσης⁷⁰

συμβαίνοι δ’ ἂν περὶ τὴν μάθησιν, εἰ μήτε τὰ πρὸς τοὺς ἀγῶνας τοὺς τεχνικούς συντείνοντα διαπονοῖεν, μήτε τὰ θαυμάσια καὶ περιττὰ τῶν ἔργων, ἃ νῦν ἐλήλυθεν εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐκ δὲ τῶν ἀγώνων εἰς τὴν παιδείαν, ἀλλὰ τὰ μὴ τοιαῦτα μέχρι περ’ ἂν δύνωνται χαίρειν τοῖς καλοῖς μέλεσι καὶ ῥυθμοῖς, καὶ μὴ μόνον τῷ κοινῷ τῆς μουσικῆς, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων ἔνια ζῶων, ἔτι δὲ καὶ πλῆθος ἀνδραπόδων καὶ παιδίων. δῆλον δὲ ἐκ τούτων καὶ ποίοις ὄργανοις χρηστέον. οὔτε γὰρ ἀύλους εἰς παιδείαν ἀκτέον οὔτ’ ἄλλο τι τεχνικὸν ὄργανον, οἷον κιθάραν κἂν εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον ἔστιν, ἀλλ’ ὅσα ποιήσει τούτων ἀκροατὰς ἀγαθοὺς ἢ τῆς μουσικῆς παιδείας ἢ τῆς ἄλλης· ἔτι δὲ οὐκ ἔστιν ὁ ἀύλος ἠθικὸν ἀλλὰ μᾶλλον ὀργιαστικόν,

⁶⁸ Πλάτωνας Πολιτεία 399 c – 400 a

⁶⁹ Katsanevaki, A. (2010), ‘Musical contests: A Contribution to a technical Development or a Dissolution of the ‘Lofty and Hellenic style’? Approaching historical Sources in the field of Ethnomusicology.’’ *Proceedings of the IVth International Meeting of MOISA, Lecce, 28-30 October 2010*, σελ. 166-192, σελ 174.

⁷⁰ Katsanevaki, A. (2010), ‘Musical contests: A Contribution to a technical Development or a Dissolution of the ‘Lofty and Hellenic style’? Approaching historical Sources in the field of Ethnomusicology.’’ *Proceedings of the IVth International Meeting of MOISA, Lecce, 28-30 October 2010*, σελ.166- 192, σελ. 180, Αριστοτέλης πολιτικά 1341α -1341β.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Ανδρουλάκη, Ε. (2007), “«Θεραπείες» μέσω τεχνών, Α’ μουσικοθεραπεία,” *Περιοδικό Παρακαταθήκη*, σελ. 15- 22, Τεύχος 52^ο.
- Γεωργιάδη, Ε. (2007), Οι θεραπευτικές ιδιότητες της μουσικής στο πέρασμα των αιώνων, *Το βήμα του Ασκληπιού*, σελ. 1-8, τεύχος 2^ο.

<http://www.vima-asklapiou.gr/>

- Δρίτσας, Θ. (2003), *Η μουσική ως φάρμακο: μια συμπληρωματική θεραπευτική προσέγγιση στη σύγχρονη ιατρική, Μουσικοκινητικά δρώμενα ως μέσον θεραπευτικής αγωγής*, Αθήνα : Ε.Ι.Ε. σελ. 13.
- Καραγκούνης, Κ. (1995), *Η μουσική στην Αρχαία Ελλάδα και τεχνική θεώρηση αυτής*, Βόλος, μελέτη.
- Κοψαχείλης, Σ. (1996), *Η μουσικοθεραπεία στην Αρχαία Ελλάδα, Αριστοτέλης και μουσικοθεραπεία και η σύγχρονη πορεία της επιστήμης*, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Μαϊάνδρος.
- Μακρής, Ι. & Μακρή, Δ. (2003), *Εισαγωγή στη μουσικοθεραπεία*, Αθήνα: Γρηγόρη.
- McClellan, R. (1997), *Οι θεραπευτικές δυνάμεις της μουσικής, Ιστορία, θεωρία και πρακτική*, Αθήνα: Fagotto.
- Μιχαηλίδης, Σ. (1989), *Εγκυκλοπαίδεια της αρχαίας ελληνικής μουσικής*, Αθήνα : Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Παπαδάκη, Α. (2013), *Μουσικοθεραπεία, ο λόγος και η σημασία της*, Πτυχιακή εργασία για το τμήμα μουσικής τεχνολογίας και ακουστικής.

<http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse/sefe/mta/2013/PapadakiAngeliki/document-1372320069-564867-16897.tkl>

- Παπαδοπούλου, Ζ. (2003), *Μουσική και ψυχοσωματική αγωγή στην Αρχαία Ελλάδα*, σελ. 75-87, απόσπασμα από Google scholar.

<http://www.ekivolos.gr/Mousikh%20kai%20psyxoswmatikh%20agwgh%20sthn%20arxaia%20Ellada.pdf>

- Παπαοικονόμου-Κηπουργού, Κ. (2007), *Η μουσική στην Αρχαία Ελλάδα*, Αθήνα: Γεωργιάδης "Βιβλιοθήκη των Ελλήνων".
- Πρίνου-Πολυχρονιάδου, Λ. (1995), *Μουσική και ψυχολογία, Εισαγωγή στη μουσικοθεραπεία*, Αθήνα: Θυμάρι.
- Neubecker, A.J. (1986), *Η μουσική στην Αρχαία Ελλάδα*, Αθήνα: Οδυσσέας.

- Σίτου, Σ. (1990), *Πλατωνικά παιδαγωγικά κείμενα : εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια : παιδαγωγικά, φιλοσοφικά, ψυχολογικά, πραγματολογικά*, Ιωάννινα: Σίτος.
- West, M.L. (1999), *Αρχαία Ελληνική μουσική*, Αθήνα: Παπαδήμας.

Ξενόγλωσση

- Gouk, P. (2000), *Music Healing in cultural contexts*, Aldershot : Ashgate,
- Katsanevaki, A. (2010), ‘Musical contests: A Contribution to a technical Development or a Dissolution of the ‘Lofty and Hellenic style’? Approaching historical Sources in the field of Ethnomusicology.’ *Proceedings of the IVth International Meeting of MOISA, Lecce, 28-30 October 2010*, σελ. 166-192.
- Stamou, L. (2002), ‘Plato and Aristotle On Music and Music Education, Lessons From Ancient Greece,’ *International Journal of Music Education*, σελ. 1-16.

<http://ijm.sagepub.com/content/os-39/1/3.short>

Εικόνα 8. Γυναίκες που ζυμώνουν ψωμί ψυχαγωγούμενες από έναν αυλητή. Πήλινο σύνολο από τη Θήβα. Τέλη 6ου π.Χ. αιώνα (Παρίσι 804).

Πηγές (σε ηλεκτρονική μορφή)

Αριστοτέλης Πολιτικά 1340β

Πλάτωνας Πολιτεία, 617b

Πλάτωνας Λάχητας 188d

Πλάτωνας Πολιτεία 401d–402a

http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/translation/contents.html

Πλάτωνας Νόμοι 673 a

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0165%3ABook%3D2>

Πλάτωνας Πολιτεία Δ' 424 C

<http://el.wikisource.org/wiki/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B5%CE%AF%CE%B1/%CE%94>

Αριστοτέλης Πολιτικά 1342 a – 1342 b 10

<http://el.wikisource.org/wiki/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC/%CE%97>

Πλάτωνας Τίμαιος 47c-e

Πλάτωνας Πολιτεία 530 c -531 d.

Πλάτωνας Πολιτεία 399 c – 400 a .

<http://el.wikisource.org/wiki/%CE%A4%CE%AF%CE%BC%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CF%82>